

સત્ય-સુદર મદારાને કરગ દાવિયા બનાવેલી છે, અને તેના ઉપ-
 ૨૭) પ. ૫૬૫:૬૬-એ જાણાવેલા (ગુની ગુજરાતીમાં) કહેલ છે, તેના
 આધારે સ્વછ દેવગણ વિશેષેથી ગુજરાતી આધાન્તર પણ કહેલ છે.
 પ્રેમર હરન નેત્રોન્નિધિ કલ્પસુત કાયે તેનું અમેજી આધાન્તર
 પણ કહેવું છે. તે હતા રીઝાનું આધાન્તર નિર્મુક્તિ સહીત ક્યાંક
 પણ થયું નહીં હોવાથી મેં પ્રવાસ કર્યો છે. જાવા કાર્યમાં બીજા
 વિદ્વાનેલી મદદ મળતી સુખમ ન થવાથી, વારવાર તપાસી જોયાં
 હતાં જો, તપ્તપણ જગ્યાએ વિરૂદ્ધ સમાપ્ત દોષ તો, વિદ્વાનેથી પ્રાપ્ત
 કરીને અને જાણાવું કે, બીજા જાગમાં સુધારો કરી કાઢાય.

મુળ વિષય.

જીવના મોટા અહીં પુખ્તીમાવ અપક વ નેત્રમાવ વાગ્યાં વન-
 રાવિમાવ અને પ્રકાશ લીધા છે, તેના ઉદ્ભવ અનુક્રમે ન હેતુ
 રવન સ્વચ પદ્મવિદ્યાના મીઠા ન સમજે; મારે ઉપર તેનો ઉદ્ભવ
 હતા છે. આ જાગમાં જે જે વિષયો જે જે વાને છે, તે પણ જોડે
 જનાવલ છે. છુદ્ધિવ પણ આપેલ છે. “મુનિ માણ”

પ્રસિદ્ધકૃતાંની વિગતિ.

આ ૧૨૭૭ જગ્યાએ દેવને મારા પર; મારે ખર્ચ નેત્રની કીમત
 તેની છે, અને જે કાર્ય થયું સે તે મારે શોક નગીનચંદ
 વિવાદાદિ કવિરી જેઓ દેવચંદ કલ્પકંઠના પ્રાપ્તોદાર રાંડક
 કોઈ વળી છે તેમજે ૧૧ પૃષ્ઠ) હજારની ખર્ચના મારે આપેલા છે,
 તથા કવિરી રણકાદાદાદા રાવચંદ માનીચંદઆપેલ ૧૨ ૨૦૦)

આપેલ છે. તે દિવાલ ખીલ શકાયોએ ને ને મદદ આપેલી છે. અથવા પૂર્વે માલક થયેલ છે, તે હીરટ આ સાથે છે, તેમને ધન્યવાદ આપવાની ખાસ જરૂર છે, તથા દરેક પુરતક હાથગામી, વંધા વાંચવામાં અને રહેતા અવકાશ સુવિધાસભાષ દળીયા રિમેરેએ જનતા સદાય આપી છે, તથા શેઠ રતીરચંદ નમીનમાલ કપુરચંદ, જવેરી તથા તેમના સુનીમ કપુરચંદમાલે જ્ઞાનખાતનો હીસાજ રિમેરે રાખી ને સદાય કરી છે, તે ગણ તેમો ધન્યવાદને પાત્ર છે.

વગી આ મદદ તરફથી માર્મિક પાલકાળા ચલારણ રતીરમાલ નમીનચંદ જવેરી તથા કેશરોચંદ કન્યાબુચંદ જવેરી તરફથી આ વર્ષે મારે રા. ૫૦) ૧ ૫૦) ની મદદ મળી છે. તેમણે દરેક સદાયના કરથી જોડાયે.

તા. ૧૪-૩-૧૯૨૧ } જવેરભાઈ રામચંદ અંગડીવાળા
સુરત, ગોર્ધાપુરા } એકેટરી મોલનભાઈ મે નૈનગાનમંદાર.

આચારંગ સુત પદ્યેષુ અધ્યયનવિષય અનુક્રમણિકા-

૫૪.

- ૧ દીકાકારનું મંગળાચરણ તથા દીકાનો દેનુ વીધેર
- ૮ આચાર્યના છઠ્ઠીસ ગુણો
- ૧૨ નિર્વૃત્તિકારનું મંગળાચરણ
- ૧૫ આચાર તથા અમના નિર્ણયો
- ૧૬ આચાર કૃષ્ણના એક અર્થમાં વર્ણવતા કૃષ્ણો
- ૨૪ આચાર્યના મૂળમાં અધ્યયન પાત્ર વર્ણન
- ૨૭ આચાર્યમતો ઉદ્ધતો કાર પ્રવૃત્તિ છે
- ૨૮ અસિ (અસિન) તથા અસિચરણ વર્ણન
- ૩૨ ચક્ર વર્ણ તથા તેના પેલ વિભાગો
- ૩૫ તથા અધ્યયન વર્ણન
- ૩૮ તપશ્ચરણ તથા પ્રત્યાખ્યાન પરિણત વર્ણન
- ૪૧ પદ્યેષુ સુત તથા તેનું વર્ણન ૬૮ મંત્રો
- ૪૬ સુત બીજા વિભાગોનું વર્ણન
- ૫૦ પ્રત્યાખ્યાની અદર દિકા
- ૫૮ સુત વીજનું ૬ ક્ષણી આગ્યો જુ વિધેર વિમારણ
- ૬૧ મનુષ્યો વેલક મનોનું વર્ણન
- ૬૨ ક જાતી મુખ્યતા
- ૬૪-૬૫ અનિવર્તિ તથા રસમારણ વર્ણન
- ૬૬ ક્ષણી મુખ્યતા
- ૬૭ અધ્યયનદંતુ વર્ણન
- ૬૮ વદ્યમાનુ સ્વરૂપ
- ૬૯ વિદ્યાચનું ક્ષણ તથા કિષ્કંદીના ચોરમી જેદ
- ૭૦ કદલીના ૬૭ જેદ

- ૭૧ વિનયવદીના ડરભેઃ
 ૭૨ સુત ચોતું વિદિષ સંગવતો શું જાણે છે ?
 ૭૫ થી ૮૦ ઉપરની સંગા ઉપર વધુ કથાઓ
 ૮૨ સુત ૫ મું આત્મવદી કોને કહેવો
 ૮૪ તેન આગમ પ્રમાણે આત્મની નિદિ
 ૮૫ સુત ૭ મું આત્માની વચ્ચે કાળમાં સિદ્ધિ
 ૮૭ સુત ૭ મું કર્મવાદી સંસારથી મુક્ત થયો.
 ૮૮ સુત ૮ મું આત્મે ન જાણનારો સંસારમાં બમે છે.
 ૮૯ ચોગસો સ પ વિશેષ યેનિઓનું વર્ણન.
 ૯૨ અજ્ઞાતિ કવો પત્તા કુળો ભોગવે છે.
 ૯૫ સુત ૧૦ મું તે ન ભોગવું પડે માટે મનવાને પગિા જવાવી
 ૯૬ સુત ૧૧ મું કવો વદન, માન, પૂજા વિશેષ માટે દિસા
 કરે છે.
 ૯૭ રેરગના કવેશના મનોહા
 ૧૦૩ સુત ૧૨ ૧૩ મું પૂર્વે જવાવેલી છે તેવ પાપ કથાઓ છે.
 ૧૦૪ પહેલો કહેલો સમાપ્ત.
 ૧૦૬ થી ૧૦૭ પૂર્વિક કાપનું વર્ણન તેમા ૧૬ સુધી મનો તથા ૧૦૫
 સુધી નિયુક્તિની માથાઓ છે.
 ૧૦૮ થી ૧૦૯ અજ્ઞાપનું વર્ણન સુત ૩૦ સુધી તથા નિયુક્તિ ૧૧૫
 સુધી છે.
 ૧૦૯ થી ૨૦૦ અગ્નિકાપનું વર્ણન સુત ૩૮ સુધી નિ; ૧૨૫ સુધી
 ૨૦૧ થી ૨૩૪ વનરપતિ કાપનું વર્ણન સુત ૪૩ સુધી નિ. ૨૫૨ સુધી
 ૨૩૫ થી ૨૫૬ વધકાપનું વર્ણન સુત ૫૪ નિ. ૧૬૭
 ૨૫૭ થી ૨૭૪ વાયુકાપનું વર્ણન મિત રાત્ર રાગની કથ.
 ૭૫ થી ૨૮૦ વડી દીક્ષાનો સંક્ષિપ્તિ ત્રિપિ બેઃપ સાથે

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ	લાઘવ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૧૬	પ્રવિતા	પરિતા
૪	૨	એને	અને
૭	૧૦	કરેના	કરેલા
૫	૫	મંગળ	મંગળ,
૧૧	૧૩	વચવ	વચવ
૧૨	૩	પુકત	પુકત
૧૩	૪	તીથે	તીથે,
૨૮	૧૬	ભાવે	ભાવ
૩૦	૭	કરતા	કરતા
૩૫	૧૮	પુન	પુન
૩૬	૭	છે	છે,
૪૧	૨	ધિથી	ધિથી
૪૮	૩	સ્થાપના	સ્થાપના,
૪૮	૩	દમ્બ	દમ્બ,
૬૧	૨૧	આમમ	આમમ
૭૩	૧૩	સ્વોચાર	સ્વોચાર છે
૭૩	૧૩	મંજા	મંજાના
૮૬	૫	યોનિયોમાં	યોનિઓ,
૯૨	૨	માટે	માટે
૯૫	૧	સાવર	સાવર
૧૨૧	૧	ને	છવ ને

(૯)

પૃષ્ઠ	સાદનિ	(૯)	અમુદ	અમુદ
૧૨૧	૧	અમુદ	અમુદ	અમુદ
૧૨૨	૧૨	માં હવ	માં	માં
૧૨૧	૧૭	રત્ન-તે	રત્ન	રત્ન
૧૩૮	૧૮	( )	(કિંમર)	(કિંમર)
૧૪૪	૨૧	(૧)	તરી	તરી
૧૪૫	૧	તે	તે	તે
૧૪૫	૨	અધાય	અધાય	અધાય
૧૫૭	૧	કયાદિ	કયાદિ	કયાદિ
૧૫૭	૧૮	દિશા	દિશા	દિશા
૧૬૫	૧૭	વાય.	વાય.)	વાય.)
૧૭૭	૬	અયે	અયે	અયે
૧૭૭	૬	મુનિને	મુનિને	મુનિને
૨૨૦	૧૨	ગાનાદે	ગાનાદે	ગાનાદે
૨૨૧	૧૨	ધી	ધી	ધી
૨૨૭	૧૬	દાસ	દાસ	દાસ
૨૪૧	૧૧	સી,	સી,	સી,
૨૪૬	૮	અમુદ	અમુદ	અમુદ
૨૪૬	૧૮	બૂદ	બૂદ	બૂદ
૨૪૬	૧૮	નિર્વાણ	નિર્વાણ	નિર્વાણ
૨૬૪	૧	સુખ,	સુખ	સુખ
૨૭૩	૪	રિના	રિના	રિના
૨૭૩	૧૨	કલ્પ	કલ્પ	કલ્પ
૨૭૪	૪	હવેનો,	હવેનો	હવેનો
		છગ્ગી	છગ્ગી	છગ્ગી

સુત્રોમાં આવક અને ખર્ચની ટુંક નોંધ

જ

ક

૭૧૧) દક્ષ વૈદ્યાધીક ખાતે હાપેલી ૪૦૨૫ પુઠા હપ.હ કામળા દર્મી
 ડીપના ૭૧૧) લેમ લો ચીનના
 માફી ૪૫)

૭૧૧)

૩૦) મોરધરમાલને લખાઈના

૨૫) માણસને પમાર તથા ખર-

ચુરજી ખર્ચ

૨૮૮૫ આ કુરાંત નાની

૭૧૧)

લેન્ડમીલ સિવાયના માલકો.

૨૫ ઝવેરી શહોરચંદ્રભાઈ નરોત્તમદ

૫ ,, પાનાચંદ ભમુભાઈ

૨૫ ,, ધર્મચંદ ઉદયચંદના કુપુચો.

૨ ઝવેરભાઈ જમડીવાળા

૨ ઝવેરી નાણુભાઈ

૫ શેઠ તાગચંદ એતલ જાનાય

આચારાંગ વિગેરેમાં મદદ મળી તેની નોંધ.

જ	ક
૨૮૮૧) દસ વાણીકના વેગેલા.	૬૫૦) ૧૯ કર્મના કાગળ છપાઈ
૫૦૧) ઝવેરી નગીનચંદ ઘેસાભાઈ	પાશ પુટાં. સાતસો કોપીના
૨૦૦) ઝવેરી રામચંદ મોલીચંદ	૫૫) પંડીત અમૃતલાલને લખા-
૨૫) રતનજી રામચંદ ચૌહાની	ઠના
૨૫) હિતમચંદ મુગચંદ	૨૦) માણસોને પગારના
૧૫) કસ્તુરચંદ વનાજી કોસાડ-	૩૦) દશરથાલીક બીજો ત્રીજો
વાળા	બાગ લખાઈના રામદાસ
૧૫) જુદારમલસ દસમલ બ્યા-	૫૦) પંડિત વાડીલાલ ડાળાભાઈ
વરવાળા	અમદાવાદ સુપરગ્રામ છા-
૧૬) હંસાડના ય વડો	વરા.
૫, ડોસજીભાઈ નગીનદાસ	૩૨૭) શ્રી પુરાંત બાકી તેમો ૨૯૨)
પાલજીપુરવાળા	કપુરચંદનાઈ દરખચંદ
૬૦) નાનચંદ સદાજી મરોલી	૩૫) સોમાગચંદ લક્ષુભાઈ
રટેશન	પાસે
૫) મગનલાલ ફકીરચંદ રાંદેર-	
વાળા.	
૧૦) ગુલામચંદ હંસાજી	
૫૧ ચીમનલાલ મોહનલાલ તથા	
મોહનલાલ તરફથી	
૧) આચારાંગ ખાતે	

સૂત્રોના ગ્રાહકે યનારના નામો.

	દશવૈમલીક.	આચાર્યમ.	સુવેમડાંતિ
મીનમાઈ મંજુમાઈ ઝવેરી	૨	૫	૩
હરીચંદ કપચંદ	૧	૧	૧
. નમીનચંદ પેલામાઈની પાસે			
૩૧. નાથુમાઈ મમનલાલ	} ૬રીપુરા.	૦	૦
૩૨. મગનલાલ ચુડીલાલ		૧	૦
૩૩. ચોમનલાલ ખુલાસચંદ			૧
૩૪. નમીનલાલ કપુરચંદ		૧	
૧૫૫. લક્ષ્મીમાઈ જોતવાલ મહેશ્વરી		૧	૧
૧૫૬ માણેક દીરાચંદ કવજીની			
મણીમાણી નાનપુરા.	૦	૩	૨
હોયલાલ નરસચંદ નવરૌડ રહેર	૦	૭	૭
૧૬૬ દીરાચંદ મોતીચંદ રાવ સાહે.	૦	૫	૦
બની પત્નિ			
મમનમાઈ નમીનમાઈ બુલીવાલાસ			
મોતીપુરા.	૦	૧૦	૧૦
મનુમાઈ મગનલાલ નવાપુરા			
બાનની પોઠ	૧૦	૧૦	૧૦
કવજીચંદ તલકચંદ ૬. મણીલાલ	૦	૧	૦
માકેરમાઈ ખુલાસચંદ	૦	૫	૫

નામો.

શા. પ્રેમચંદ ખુમ હનગેદ પોર

દસવૈશાલીક.

આચારાંગ.

સુપમડાંગ.

કેશુરમાઈ પેમાઈ	1		
સુતારી લાડુમાઈ હરણ	2		1
પાનાચંદ હરણ	4		0
કેશીરમાઈ હરણ	4		0
સચીન.	4		0
બીલે ભાગ.	1		0

જુહારમલહ સદસમલહ વરોરા			
ખીય વર			
મનમોન મલહ કા.ખખ ખાને	4	4	4
જોમનુ પુલિસામર પુલિહના કપ.	2		
દેહવી સાધુદ સંખ.			
ગોમનલાલ મજીલાલ	10		
જોડુમાઈ હીરાચંદ	1		1
મનમન નાલચંદ	1		1
દા. રતનલાલ	0		1
રમણીલાલ	0		1
કા. ગ. રામાઈ	1		1
રતનચંદ	0		1
ગોમનલાલ હીરાચંદ મે. ટા રતન	1		1
પુલિસામર જવલચંદ	1		1
દા. નરલચંદ ખીયચંદ	1		1
ગે. મા. રતનચંદ	1		1

સુરતમાં મદદ કરવા યોગ્ય કેળવણીની સાર્વજનિક સંસ્થાઓ.

- (૧) શ્રી રત્ન સાગર જીન ધર્મિક અધ્ય્યાત્મિક પાઠશાળા અને શ્રી
બોર્ડીંગ સુરત મે.પી.પુરા.
- (૨) જીન વિદ્યાથી આશ્રમ વડાઓ.
- (૩) જીન રતિલા વિદ્યાશ્રમ—સુરત મે.પી.પુરા.
- (૪) મોદનપાકજી જીન મે.પી.પુરા તાલુકા બંદર અને ધર્મિક પાઠ
શાળા—સુરત મે.પી.પુરા.

શ્રેષ્ઠ નગીનચંદ પેલાભાઈ ઈવેરી-મુરતી.

ॐ नमो वीतरागाय ।

श्री आचारंग सूत्र भाषांतर

(श्री सुधर्म व्याभीष्टे रथेक्षुं श्री अत देवक्षी
सद्राभाक्षु रथित निर्युक्ति सक्षित.)

आचारंग सूत्रं भूषण तथा श्री शीक्षांकाचार्ये रथेक्षी
टीकासुं गुजराती भाषांतर.

ॐ नमः सर्वज्ञाय ।

पुण्ये मोहने मोहने दोष लक्ष्ये, जरा तत्त्वने ने सदाये पीडाये,
सुं तेहने दो सदा ज्ञान साक्षं, भने तारनारा उही न्य विद्याक्षं
नपति समस्त वस्तु पर्याय विचारा पास्त तीर्थिकं
वेहितै कैक तीर्थ नय वाद समूह वशात् प्रातिष्ठिनम
। ह्युधिधभाक्षि सिद्ध सिद्धान्त विद्युनित नन्दमर्दामसम
तीर्थमनादि निधनगतमनुपमनादिनतं जिनेश्वरः १ ।

[स्कन्दकच्छन्दः]

तेह्ये जधी वस्तु तथा तेन्य ५५५५५ दिव्य २ लक्ष्मण
वडे पीला तीर्थी (नंतये)ने ह्म उधः छ भने जी

એક તીર્થના નવવાદના સમુદાયે લીધે પ્રતિજ્ઞા પામેલું અને બહુ પ્રકારે ભંગી બનાવવા વડે સિદ્ધ કરેલા મિલ્કાનથી, જેણે, કુમારે કૃપ મળતી કળાશ ધોઈ નાંખી છે, તથા જે અનાદિનિધન (સર્વજ્ઞ પણા) ને પામેલું છે, અને અનુપમ તથા ઇનેપરેએ ઉપદેશ આપતા પહેલાંજ જેને નમસ્કાર કર્યો ■ તે તીર્થ નવવંતુ વતે છે.

આચારશાસ્ત્રં સુવિનિશ્ચિત્તં યથા,
જગદ્ વીરો જગતે દિનાયતઃ ।

તથૈવ કિચિદ્દત્તઃ સમુચ્ચે,

દુનાતુ થીમાન્ વિનવાર્પિતાગિરઃ ॥

જેવી રીતે શ્રી વીર ભગવાને જગતના હિતને માટે સારી રીતે નિર્ણય કરેલા આચાર શાસ્ત્રને વર્ણવ્યું તેવીજ રીતે તે શ્રી બુદ્ધિપૂર્ણ વીર ભગવાન પોતે કંઈક બાહ્યનાર એવાની આ ભારી નિત્યથી અર્પણ કરેલી ચારણી તેને પવિત્ર કરે.

શાસ્ત્ર પરિજ્ઞા વિચરણ, મતિવજ્રગહનં ચ ગન્ધહસ્તિ
કૃતમ્ ।

તસ્માન્સુમ્ન યોધાર્યં ગૃહાન્ગ્રહ મદ્વ્રજસા સારમ્ ॥

ગન્ધહસ્તિ આચાર્યે કરેલું ‘શાસ્ત્ર પદિકાનુ’ નિવરણ

બહુ મહેનત સ્ત્રીધાં છતાં પણ ન સમજી શકાય તેવું હોવાથી તેનો જલદી જીને ચોડી મહેનતે બોધ થાય (સમજી શકાય) તેટલા માટે તેનો સાર માત્ર ગ્રહણ કરું છું.

અહિંચા નિમિત્તે રાગ દ્રેષ મોહ વિગેરેથી હારેલા સર્વ સંસારી જીવો જે શરીર અને મન સંબંધી અનેક અતિ કઠવાં દુઃખોના સમૂહથી પીડાયેલા છે, તે દૂર કરવાને માટે હેય ઉપદેય પદાર્થનું જ્ઞાન ગેશવવા તેમણે યત્ન કરવો જોઈએ, તે યત્ન વિશિષ્ટ વિવેક વિના ન થાય, અને તે શેષ વિવેક જે આત્મ પુરૂષ અણેય (તમામ) અતિશય (અતીન્દ્રિય જ્ઞાન વિગેરે) નો સમૂહ ગ્રામ કરેલા હોય, તેમના ઉપદેશ વિના ન મળે અને તે આત્મ પુરૂષ રાગ, દ્રેષ, મોહ, વિગેરે દોષોને સર્વથા છૂટ કરીથી થાય; તે દોષ રહિત જિનેન્દ્રિય છે તેથી અને અર્દન જિનેન્દ્રિય વચનનો અનુયોગ (અર્થકથન) કરીએ છીએ તે ચાર પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે છે.

(૧) ધર્મ કથાનુયોગ (૨) અજિતાનુયોગ (૩) દ્રવ્યાનુયોગ અને (૪) ચરણ કરણનુયોગ. તેમાં ધર્મ કથાનુયોગ ઉત્તમ પદ્યન વિગેરે, અજિતાનુયોગ સૂર્ય પ્રત્યક્ષ વિગેરે, દ્રવ્યાનુયોગ રૂપ પૂર્વ તથા સંમતિ વિગેરે અણ્યના ધર્મો અને ચરણ કરણનુયોગ તે આ અણ્યસંમતિ સૂત્ર છે.

એથી અનુયોગ બધામાં મુખ્ય છે કારણ કે બાકીના ત્રણમાં તેનો અર્થ બતાવેલો છે. કહ્યું છે કે—

“ચરણ પદ્ધિવત્તિ હેઠં જેણિયરે તિાળિણ અણુ-
ઓગ”તિ તથા ચરણ પદ્ધિવત્તિ હે ઝં, ધમ્મ કહ્યા
કાલ દિક્ષમાર્દાયા । દવિણ દંસણ સોહિ, દંસણ
સુહસ ચરણંતુ ॥૧॥

ચારિત્રના સ્વીકારને માટે બાકીના ત્રણ અનુયોગો છે
વળી ચરણના સ્વીકારનાં કારણો ધર્મ કથા કાળ અને
દિક્ષારિક છે. દ્રબ્યાનુયોગથી દર્શન શુદ્ધિ (સાચા તત્વ ઉપર
આધાર) અને તેનાથી ચારિત્ર શ્રદ્ધા થાય છે. ગણપદોએ
પણ તેથીજ તેનું પહેલું વિવેચન કર્યું છે. તેથી તે
પ્રમાણે આચારાંગનો પહેલો અનુયોગ કરીએ છીએ.

હવે તે અનુયોગ મોક્ષ દેનારો હોવાથી તેમાં વિધન
હોવનિ સંભવ છે. કહ્યું છે કે.

“એવાંસિ મહુ વિદ્વાનિ, ભયન્તિ મહત્તામપિ;
અથ્રે યસિ પ્રવૃત્તાનાં, કાપિ યાન્તિ વિનાયકાઃ॥૧॥

જેટલાં સારાં કાચો છે તેમાં મોટાઓને વિધનો પણ આવે
■ પણ અકદયાણમાં પ્રવર્તનારાઓને કેઈપણ જગોએ
વિધન આવતું નથી એટલે તેઓ ગમે તેમ વર્તે છે તેને
‘કાંઈ અટકાવતું’ નથી, તો સર્વ વિધોનો નાશ થવા માટે

મંગળ કહેવું લેઈએ, તે મંગળ આદિ મધ્ય અને અંત
 એવા ત્રણ લેદે છે: તેમાનું 'સુર્યમે જાત સંતેષં ભગવયા
 'એવ મરણાયં આ ભગવાનનું વચન હોવાથી પ્રથમ મંગળ
 છે, અથવા શ્રુત એટલે શ્રુત જ્ઞાન તે નંદી સૂત્રમાં ગણાતું
 હોવાથી મંગળ છે, એ મંગળ વિના વિદ્યે ઇન્દ્રિય
 શાસ્ત્રના અર્થને પાર પહોંચવાનું કારણ છે: મધ્ય મંગળ
 લોકસાર અધ્યયનના પાંચમાં ઉદ્દેશાનું સૂત્ર છે. 'સેઝઢાકો
 વિદ્ય પરિ પુજો િચદ્દ સમંભિ ભોન્મે ડવસતરણ મારવ્ય
 માણે અહિં' (૬૬ (૬૭)ના શુદ્ધો વડે આચાર્યોના શુદ્ધાનું કીર્તન
 છે અને આચાર્યો પાંચ પરમેષ્ઠીમાં હોવાથી મંગળ છે.
 આ લલ્લેલા ઇન્દ્રિય શાસ્ત્રાર્થને સ્થિર કરવાને માટે છે.
 ઉદ્દેશું મંગળ નવમા અધ્યયનમાં ઉદ્દેશું સૂત્ર છે 'અભિ નિવ્વુદે
 અમાઈ આચક દાણ મગરં સમિપામી અહિઆં અભિનિ-
 ર્તનનું મહણ "સંસાર મહાતરૂ કંદ"ને છેદીને આત્મીયી
 ધ્યાન કરવાનું હોવાથી મંગળ છે (દીક્ષા પાગનાદે એમ
 ચોક્કસ માનવું કે હવે મને સંસાર ભ્રમણ નહિ થાય)
 આ ઉવટનું મંગળ શિષ્ય અને પ્રશિષ્ય તેનો પરિવાર
 કાયમ રહેવા માટે છે (કે જે મુત્રો લગ્નને સ્વપત્ને પ્રતિ-
 નિષેધે છે) અધ્યયનમાં સૂત્રો મંગળપણે બતાવવાથી અધ્ય-
 યનેનું પણ મંગળપણું લગ્ન દેવું તેથી વિશેષ કહેતા નથી
 અથવા આ મગ્ગનું શાસ્ત્ર જ્ઞાનરૂપ હોવાથી મંગળ છે

અને જ્ઞાનથી સકામ નિર્જન થાય છે. નિર્જનમાં તેની શ્રેષ્ઠતા ખાતરી છે. લખ્યું છે કે

‘જં અઘ્નાર્ણી કમ્મં, સ્વયેદ્દ યદ્દુપાહિં વાસ કોંડીહિં ।
તંનાર્ણી તિહિં ગુત્તો, સ્વયેદ્દ ઉત્સા સમિત્તેજં ॥૧॥

કરોડો વર્ષે અજ્ઞાની જે કમ કરે તે જ્ઞાની અને ત્રણ શુભિનો ધરનારો જ્યોત્સ્નાસ માત્રમાં ખપાવે છે. મંગળ શબ્દનું નિફટ (પદોને તોડીને અર્થ કરવો તે) આ છે; મને ભવથી દૂર કરે તે મંગળ અથવા મને, મળ એટલે વિગત ન થાઓ, અથવા ગાત્ર એટલે નાશ, શાસ્ત્રને ન થાઓ (માફી લાગેલું સ્થિત અને ઉપયોગી થાઓ) અહિં બાકી રહેલ આદેશ (વાદીની શક્તિ) અને પરિહાર (શમાધાન) વિશેષે અન્ય અભોધી બાબત.

દ્વયે આશ્વારેન્ન અનુયોગ કરે છે અર્થનું કહેવું તે અનુયોગ, અથવા સૂત્રની પછવાડે અર્થ બતાવવો તે એટલે પહેલું સૂત્ર લખાવવું અને પછી તેનો અર્થ બતાવવો અથવા આત્મ તે નાનું સૂત્ર તેનો વિશાળ અર્થ કહેવો તે, તે આ પદોના કહેવાના દ્વારા વહેંચે બાબતું તે આ પ્રમાણે ॥

ત્રિકલ્પેયં મદ્દ નિરુત્તિ, વિદિંપવિર્ત્ત । યક્ષેણ વાકસ્મ
તદારમ્બલક્ષ્મણ, તદરિદ્ધ પરિમાય મુક્તાર્થો ॥૧॥

(આ દશ વેદાંશક સૂત્રની નિર્ચુદ્ધિની પાંચમી ગાથા છે) તેમાં નિષ્કેષો નામ વિગેરે સાત પ્રકારે છે. નામ અને સ્થાપના એ એ નિષ્કેષો સુગમ છે. દ્રવ્યથી અનુયોગ એ પ્રકારે છે આગમથી અને નોઆગમથી તેમાં આગમથી જાતા હોય પણ તેમાં ઉપયોગ ન રાખે, અને નોઆગમથી સચરીર, ભગ્ય ગરીર, અને તેનાથી જુદો અનેક પ્રકારે છે. દ્રવ્ય વડે એટલે સાદિકા (પૃથ્વી) વિગેરેથી, અથવા દ્રવ્યનો એટલે આત્મા પરમાત્મા વિગેરેનો અનુયોગ અથવા દ્રવ્યમાં એટલે નિષ્કા વિગેરેમાં અનુયોગ થાય, તે દ્રવ્યાનુયોગ, દેશાનુયોગમાં, દેશવટે દેશનો, અથવા દેશમાં અનુયોગ તે એ પ્રમાણે છે કાળ વટે કાળનો અથવા કાળમાં અનુયોગ કાળવટે વચનાનુયોગ તે એક વચન વિગેરેથી કાળવા, હવે કાવાનુયોગનું વર્ણન કરે છે તે ને પ્રકાર આગમથી, અને નોઆગમથી, આગમથી, જાતા અને ઉપયોગ રાખનાર, નોઆગમથી નોપરમાત્ર વિગેરે સાતે વટે તેઓના અર્થનું કહેણું આ શિવાય લાડીનું આવશ્યક સૂત્રમાં લખ્યું છે : રાજ કે અદિકા. તે અનુયોગ અગત્યે વિષય છે

આ અનુયોગ અગત્યને અર્પીત હોવાથી, એટલે કદો, તે કાર લખાયે છે. તેનાં ઉપક્રમ વિગેરે સાર કાર છે તે પણ, ઉપયોગની હોવાથી લખાયે છે. એટલે કહું અને તે

દેવા ભેદ્ય એ તે બતાવે છે. અહિં આં આચર્યના છત્રીઃ
ગુણો બતાવે છે.

દેશ કુલ જાઈ સ્વી સંવયળી વિહજુઓ અણાસંસ
અધિકત્થળો અમાઈ ધિર પરિ વાઢી ગાહિય વઢો ॥
જિય પારિસો જિયનિહો મજ્જત્થોદેસકાલ ભાવન્
આસન્ન લજ્જ પદ્મો જાણાવિહ દેસ ભાસળૂ ॥૨॥
પંચ વિહ આયારે જુત્તો સુત્તત્થ તદુપય વિહિન્ન
આહરણ હેડ કારણ જય જિહ્વો ગાહના કુમલો ।
મસમય પરમમય ધિક્ક ગમ્મીરો દિતિર્મ સિયોસાંમ
ગુણસય કાલિઓજુત્તો પયયળ મારં પરિકહેડં ॥૪॥

આર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન થયેલ તે બધાને સહેલાઈ
બોધ આપી શકે ॥ પિતાતુ કુળ તે ઈશ્વાકુ વિગેરે ત
જ્ઞાનકુળ, તે શ્રેષ્ઠ દેવાથી માથે આવેલા ભેદાને ઉપાડતા
ધાકતા નથી 'માતાની ભત્રિ,' તે ઉત્તમ દેવ તે વિનયા.
હિક ગુણવાળો સાધ છે; અને જ્યાં સુંદર આકૃતિ ત્યાં ગુણો
રહે ॥ તેથી રૂપ લીધુ; નહનન અને ધીરજ આ જેથી
ચુજ દેવાતો ઉપદેશ વિગેરેમાં એક ન પામે, અ નારાંખી
દેવાથી સાંકળનારા પાસે વસ્ત્રાદિક ન માગે અવિદ્યમન
દેવાથી હિતમિત ભેદનારો છે અમાથી તે કપટી ન દેવાથી
સર્વત્ર વિન્યાસ કરવા યોગ્ય છે, સ્થિર પરિપાટી તે સહેલા

સૂત્ર તથા અર્થને ન જૂલે, આજ્ઞ વાક્ય તેની આજ્ઞા બધા માને, છત્ત પર્યા સ્થા વિગેરેની મોટી ત્રણાઓમાં હારે તહિં; છત્ત નિદ્ર હોવાથી નિદ્રાકુ શિષ્યોને અપ્રમાદીપદે સહેલાઈથી જગાડે, મધ્યસ્થ હોવાથી બધા શિષ્યોને યોગ્ય રીતે રાખે છે, દેશકાળ ભાવનો જાણનાર હોવાથી મુખથી શુભ પ્રશ્નિતા દેશેમાં વિચરે છે, આસન્ન હૃદય પ્રતિભા (હાજર જવાબી હોવાથી) શીઘ્ર પરવાદીના ઉત્તર આપવામાં સમર્થ છે, પોતે જુદી જુદી ભાષાની વિધિ જાણતો હોય નો જુદા જુદા દેશમાં જન્મેલા શિષ્યોને સહેલાઈથી સમજાવી શકે છે, જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારે યુક્ત હોવાથી તેમનું વચન માનનીય છે. સૂત્ર અર્થ જાણેની વિધિ જાણતો હોવાથી જોઈએ તેવી રીતે હૃત્સર્ગ અપવાદના પ્રપંચને બતાવે છે. હેતુ, ઉદાહરણ, નિમિત્ત, નય તેના વિસ્તારને જાણનારો, વ્યાકુલ થયા વિના, હેતુ વિગેરે બરાબર બતાવે છે. આહણા કુશળ હોવાથી ઘણી યુક્તિઓથી શિષ્યોને સમજાવે છે, જૈન અને બીજા મતોનો જાણીતો હોવાથી દરેકની સ્થાપના અને ખાંડન કરે છે. ગંભીર તે ખેંદને સહેલાઈથી, અને દીક્ષિમાન તે પરના તેજમાં ન અંભય; શિવના હેતુથી શિવ સ્ત્રીને તે જ્યાં વિચરે ત્યાં મરહી વિગેરે રાગોની શાંતિ થાય, કૈમ્ય હોવાથી તેને દેખીને હોડોની આંખો અનંદ પામે, સૈંદર્ય શુભાશી

યુક્ત તે પ્રથમ (ભક્તિ) વિગેરેથી યુક્ત આ પ્રમાણે સૂત્રિ (આચાર્ય) પ્રવચનના કથનમાં યોગ્ય બહુવેલ (અથવા ગુણો વાળા આચાર્ય સૂત્ર અર્થ ભણાવે) એ અનુયોગના માટે નગરમાં પેસવાની માફક (જેન સિદ્ધાંતમાં પેસવાને માટે ચાર અનુયોગ ઠારો તેજ વ્યાખ્યાન અંગ છે) તે કહે છે (૧) ઉપક્રમ, (૨) નિરોપ, (૩) અનુગમ, (૪) તથ, તેમાં ઉપક્રમ તે ઉપક્રમજી અથવા જેના વડે ઉપક્રમ કરીએ અથવા જેનો કરીએ અથવા જેમાં કરીએ તેનો અર્થ આ થાય છે કે કહેવાના શાસ્ત્રને પૂરું સમજાવવા માટે શિષ્યજી તે તરફ લક્ષ ખેંચવું તે ઉપક્રમ આ ઉપક્રમ એ પ્રકારે છે (૧) શાસ્ત્ર સંબંધી તથા (૨) લોક સંબંધી શાસ્ત્ર મંત્રી અનુપૂર્વી નામ, પ્રમાણ, વક્તવ્યતા, અધ્યાધિકાર અને મમત્વાર, એમ છ પ્રકારે છે.

નિરોપજી તે નિરોપી જેના વડે જેનાથી જેમાં થાય તે નિરોપ છે. ઉપક્રમમાં લાવેલા સાધનનાર શિષ્યને પારે લાવીને કરેવાના શાસ્ત્રજી નામ વિગેરે જનાવવું, તે તર પ્રકારે છે. એવ નિષ્પન્ન, નામનિષ્પન્ન, સૂત્રાદ્યાપદનિષ્પન્ન તેમાં અગ્ર અધ્યયન વિગેરેનું સામાન્ય નામ સ્થાપવું તે એવ નિષ્પન્ન છે, અને આચાર, શાસ્ત્ર, ધર્મિતા, વિગેરે વિશેષ અભિધાન નામ સ્થાપવું અને સૂત્રના આદાવાન નામ વિગેરે સ્થાપવું, તે સૂત્ર આદ્યાપદ નિષ્પન્ન જણવું.

હવે અનુગમ કહે છે. જેના વડે અથવા જેનાથી અથવા જેનામાં અનુગમન થાય તે અનુગમ લાણવો એટલે તે અર્થનું કથન છે.

આ અનુગમ નિર્ચુકિત અનુગમ, અને સૂત્રાનુગમ, એમ બે પ્રકારે છે. પહેલો નિર્ચુકિત અનુગમ, ત્રણ પ્રકારે છે. નિરૂપ નિર્ચુકિત, તથા ઉપોદ્યાત નિર્ચુકિત, તથા સૂત્ર સ્પર્શિક નિર્ચુકિત અનુગમ છે. તેમાં પહેલો નિરૂપ પોતે છે તેમાં સામાન્ય વિશેષ કહેવાવડે સાધ નિષ્પત્ત અને નામ નિષ્પત્ત, એ બે નિરૂપા વડે કહેલો સૂત્રની અપેક્ષાએ છે. તેનું લક્ષણ હવે પછી કહેશે, ઉપોદ્યાત નિ. અ. આગે ગાથાઓ વડે લાણવો.

॥ ઉદ્દેશે ણિદ્દેસેય, ણિન્ગમે સ્વેત્તકાલ પુરિસેય ॥
કારણ પચ્ચલ કમ્મણ ણયે સમો ચારણાણુમણ ॥૧॥
કિંકનિ વિહં કાસ કહિં કેસુ કહં કંચિચરં હવહ કાલં
કહસંતરમવિરહિયં ભવા ગરિસ પાસ ણાણિવત્તી ॥૨॥

ઉદ્દેશો, નિર્દેશ, નિર્ગમ, દેન, કાલ, પુરૂષ, કારણ, પ્રત્યય, લક્ષણ, નયો, સમાવતાર, અનુમત; ॥૧॥ શુ, કેટલા પ્રકારનું, દોનું, કયાં, દોનામાં, કેવીરીતે, કેટલો સગ છે, કેટલું અંતર વાનું, અંતર રહિત, સાવાકર્ષ સ્પર્શના નિરૂકિત ॥૨॥ લાણવું હવે સૂત્ર સ્પર્શિક નિર્ચુકિત, અનુગમ કહેવા માટે સૂત્રોના અવયવના આરોપને નયો વડે સમાધાન કહેવાનું છે તે

અનુગમ સૂત્ર સાથે યાય છે. તે સૂત્ર સુત્રના અનુગમેમાં છે તે ઉચ્ચારણ કૃપે તથા પદ્યછેદ કૃપે છે, અનંત ધર્મ વં અધ્યાસિત (સુકત) વસ્તુ છે. તે એકમ ધર્મ વડે દોરે છે એટલે વિભાગ પાડે છે. તે જ્ઞાન વિશેષ 'નયો' છે. નૈગમ વિગેરે સાત છે, હવે આચારાંગના ઉપક્રમ વિગે અનુયોગ દારોનું એમ્પ રીતે ચોડું કહેવાની હવેલાવા બધાં વિ'ને શાન્ત કરવાને તથા મંગલ માટે, તથા વિદ્ નોની પ્રવૃત્તિ માટે, સંબધ, અભિધેય, પ્રયોજન, બતાવન નિયુક્તિની ગાથાને નિયુક્તિકાર કહે છે.

ઈંદ્રિય મધ્યસિદ્ધે જિજ્ઞેષ અણુ ઓગદાવ સઘ્વે
આચારમ્મ મગવર્ષો નિરુપ્તિસિં કિસા રૂસ્તામિ ॥

નંમા 'સર્વ' સિધ્ધિને તથા જિનેશ્વરને વાંદિને' ૪ પ્રોક્તવાધી મંગલ વચન છે. 'અનુયોગ' હાયકોને કહેવા ૦ સંબધ વચન થયું 'આચાર મૂવનું' તે અભિધેય વચ છે. 'નિરુપ્તિ કરીશ' તે પ્રયોજન બતાવ્યું. આ દુંકાર અર્થ છે પણ અવલવનો અર્થ કહે છે. 'વદ' થાનુ નમસ્ક અને રતુનિ અર્થમાં છે. નેમાં નમસ્કાર કાયા વડે થા અને રતુનિ વાળીવડે થાય, આ જન્મેનો જાવ મન થાય, તેમ્મી મન, વચન, અને કાયા, એ ત્રણે વડે પ નમસ્કાર કર્યો જાવુવે. હવે સિદ્ધ થાવનો અર્થ કહે છે ૧

જેમણે કયો જાણી નાંખ્યાં તે સિદ્ધ; એટલે સર્વથા કર્મથી રહિત જીવ તે સિદ્ધ જાણ્યો, અને બધા શબ્દ સાથે લેતાં બધા સિદ્ધ જાણવા, એટલે પંદર લેદે સિદ્ધ થાય છે તે તીર્થ અતીર્થ, અનંતર, પરંપર, વિગેરે પણ સિધ્ધાના લેદ જાણવા તે બધા સિધ્ધાને નમસ્કાર કરીને આ સંબંધ છે. તે જાણે જોડ્યો, રાગ દેવને જે જીવે તે જિન જાણવા તેજ તીર્થંકર છે, તે અતીત, અનાગત, અને વર્તમાન, એ ત્રણ કાળના સર્વ દેવમાં રહેનારા એટલે પંદર કર્મ ભૂમિ વિગેરે સ્થાનમાં રહેલા તેમને પણ, નમસ્કાર કર્યો અને અનુયોગ કહેનારા સુધર્મ સ્વામી વિગેરેથી લઈને, ભગવાન જે નિર્ગુણિદાર છે, તે પોતે પોતાનાથી પૂર્વના આચાર્યોને નમસ્કાર કરે છે. આ નમસ્કારમાં એમ પણ આશ્વાસવતાવવાથી, પોતાની સ્વેચ્છા દૂર કરી જાણવી. અને પોતે પણ શુદ્ધ પારો જે જાણુ તે કણુ 'કલ્યા' આ અગ્રથય વડે પૂર્વ અને ઉત્તર ક્રિયાનો સંબંધ છે તે બતાવે છે એટલે નમસ્કાર કરીને યથાર્થ નામવાળા આચાર ભગવત્ની, નિર્ગુણિ હરશે. ભગવત શબ્દથી આચારાંગ જાણનારને સ્વધર્મ પ્રથમ, શુદ્ધની પ્રાપ્તિ થશે તેથી તે ભગવત વિદ્યેયક વાપર્યું છે.

નિર્ગુણિ એટલે નિર્લય સર્વ જીવવત્તર કુડિત તેને કહીએ એટલે અંદર રહેલી નિર્ગુણિને પ્રત્યક્ષ કહીએ,

૧૧૧ ॥ હવે જેવી પતિજ્ઞા કરી છે તેજ કહેવાને નિરૂપાને
ચોક્કસ પદોને સુદૃઢ બનીને આચાર્ય મહારાજ એકાં
કરીને કહે છે.

આચાર ઝંગ સુયમ્વંધ, યમચરણે તહેવ સંધેય ॥
પરિણામ સળાવ, નિકલ્લેયો તહ દિમાળં ચ ॥ ૧૥

આચાર, ઝંગ, મૃત, રકંધ, ધક્કા, ચરણ, રાત્ર પરિણા,
સળાવ, દિશા એ શબ્દોના નિરૂપા કરવા નોંધજો. તેમાં આચાર,
ધક્કા, ચરણ, રાત્ર પરિણા, એ શબ્દો નામ નિરૂપામાં
જાણુવા તથા ઝંગ, મૃતરકંધ, શબ્દો એક નિષ્પત્ત નિરૂપામાં
અને મંજા, દિશા, એ શબ્દો, મત્રાસાપકનિષ્પત્ત નિરૂપામાં
જાણુવા એટલે હરકના કંટલા નિરૂપા થાય તે બતાવે છે.

ચરણ દિશા ધક્કાળં. નિકલ્લેયો ચડક ઓપનાવવ્યો
ચરણમિ ઇટિયહો મ્વન્તુ, સળાધિહો દોડક દિમાળં ॥૧૥

ચરણ અને દિશા, છાત્રીને બાકાના બધા શબ્દોના
આર પ્રકારના નિરૂપ છે ચરણનો છ પ્રકારનો અને દિશાનો
મત્ર પ્રકારનો નિરૂપ બન્નુએ, અર્થે છેત્ર કાળ, વિગેરે
જ્યાં પટે ત્યાં ચોખવાં રૂત્ર નામ રથાપના વિગેરે ચાર
પ્રકારે બધામાં વ્યપે છે, તે કહે છે.

અન્યથર્જ જાણિયા નિકલ્લેય નિકલ્લેયે નિરથમેસં
અર્થયિવન જાણિયા, ચડકયં નિકલ્લેયે તરથ ॥૧૭॥

ત્યાં એટલે ચરણ. અને દિશા, શબ્દની આદિમાં જે
 તેણેપણ મેત્ર કાળ, વિગેરે સંબંધી વાળે ત્યાં સંપૂર્ણ કરે
 ત્યાં સંપૂર્ણ ન વાળે ત્યાં આચારાંગ વિગેરેમાં નામ રથાપના
 વ્યભાવ, એ ચાર નિરોપા કરે આ ઉપદેશ છે ગાથાર્થ
 રહેશે અંતરના પ્રસિદ્ધ અથવા લાઘવને ઇચ્છનારા નિર્ધુ-
 કિતકાર ગાથા કહે છે.

આચારં અંગમિય પન્નુદ્દિષ્ટો વચ્ચાનિકલેષો
 નવરં પુન નાણત્તં ભાવાચારંમિ તે વોચ્ચત્તં ॥ ૬ ॥

હા પંકાલિત ત્રીજા અધ્યયનની શુદ્ધિદ્વિ આચાર કથામાં
 આચારનો પૂર્વે કહેલો નિર્લેપ છે, અને અંગનો અતુરંગ અધ્યય-
 નમાં છે. આ ઉત્તર અધ્યયનનું ત્રીજું અધ્યયન છે. અહિં તે
 વિદેય છે, તે કહિલે ઊલે, ભાવાચારનો અહિં વિષય છે
 તે કહા પ્રમાણે; બતાવે છે.

તન્મે ગદ્ય પદ્મજન. પદમંગ ગણો તદેવ પરિમાણે
 સમાચારે મારોય, જસહિ દારેહિ નાણત્તં ॥ ૬ ॥

ભાવાચારનો એક અર્થવાળા શબ્દો કહેવા, ગદ્ય કથે
 પ્રકારે પ્રવર્તિ થાય, તે અધ્યયનનું પ્રવર્તન થતું તે કહેવું
 તથા આ રહેતું અંગ છે તે અતુરવતું તથા અતુર (અ. ૨. ૫)
 તેનું કૌટું પ્રમાણનું આ સ્થાન છે, તે કહેવું તથા પરિમાણ

ભતાવણું કે આટલું છે તથા કેયું કયાં સમાય છે તે બતાવણું, તથા સાર કહેવો, આ દારોવડે, પહેલા ભાગ આચાર્યથી એનો લેદ બાણવો આ સમુદાય અર્થ છે. એનો અવસરાર્થ નિયુક્તિ કારજ કહે છે.

આચારો આચારો આગારો આગારોય આસાસો
આવરિસો અંગાંતિય આહણાડડજાહ આમોફ્લા ॥૩॥

તે વર્તનમાં મૂકાય તે આચાર બાણવો એ નામ વિગેરે ચાર નિશ્લેષાયે બાણવો, નામ સ્થાપના સુગમ છે. કીને દ્રવ્ય નિશ્લેષમાંજ શરીર, બન્ય શરીર તથા બેનાથી જુદો (બ્યતિરિક્ત) દ્રવ્યાચાર આ ગાથાવડે બાણવો.

જામણ ધોમણ ઘાદણ સિકવ્યા યજ સુકરણ
ચિરોદીનિ

દહરાણિ જાણિ લોજ વઢવાપારં વિયાળાહિ ॥ ૮ ॥

ન્યામન, ધાવન, વાસન, શિશન, સુકરણ, તે અવિરોધી દ્રવ્યો છે તે લોકમાં દ્રવ્યાચાર બાણવો દશ પેકાલીક સુત્ર ત્રીજા અધ્યયનમાં જુઓ (પેટ, જરવાને માટે આ લોકમાં જે કળા શિખાય છે તે દ્રવ્યાચાર બાણવો) જીવ આચાર બે પ્રકારે છે (૧) લોકિક (૨) લોકોત્તર તેમાં લોકિક તે જીવ શિવાયના પર્મ દૃત્યો છે જે અન્યદશનીઓ પંચરાત્રિ વિગેરેમાં કરે છે તે બાણવો, અને લોકોત્તર તે

જ્ઞાનદર્શન વિગેરેનો પાંચ પ્રકારે બજાવે, તેમાં જ્ઞાનાચાર
આઠ પ્રકારે છે.

કાલે વિષાળ વહુમાળે, ઉચ્છાળે તહા અણિગહવળે;
વેંજળ અત્ય તડુમળે, અઢવિહો જાળ માયારો ॥૧॥

કાળમાં, વિનયથી, બહુમાન પૂર્વક. તપશ્ચર્યાની સાથે,
બહુનાર શુદ્ધે શુદ્ધ ન બુદ્ધતાં સૂચ અર્થ અને તે બન્ને
શુદ્ધ બળે તે આઠ પ્રકારનો જ્ઞાનાચાર છે, હવે દર્શન
આચાર આઠ પ્રકારનો છે તે બતાવે છે.

નિરસંકિપ નિષંકિપ, નિવિવિતિગિચ્છા અમ્હાદિદિષ્ય
ઉવપૂહ ધિરી જરણે વચ્છહ્લ વખાવળે અઢ ॥૨॥

શાંત સહિત, અન્યમનની વાંછા સહિત, સંદેહ રાખ્યા
વિના, અમ્હા દ્રષ્ટિપણે, રાજ ચાલવી, પાસને રિતર કરીને,
બહુશ્રદ્ધ રાખી, જન, મન, ધનને, સદુપયોગ કરી, તેન
ધર્મનો પ્રભાવ વધારવો તે તે દર્શનાચાર આઠ પ્રકારનો છે
હવે ચરિત્રાચાર આઠ પ્રકારનો છે તે બતાવે છે.

નિન્નેવય પુત્તીઓ પંચસમિહઓ અઢામિલિ યાઓ
વદવળ માઈ ડ હમા, તાગુટિઓ જરણ સંપળનો ॥૩॥

વડુ કુટિલ તે નવ વચન, રાખને. ૧.૫ વચનમાં
૧ ધર્મના સહન વિષયમાં ન રાખું તે કુટિલ છે. અને

[૧૬]

સંભાળીને ચોંલિયું, ચોંલિયું, ખાવું, વસ્તું વિધી, મુખે,
અને શરીર વિગેરેનો મેલ અયોગ્ય સ્થાને ન નાખવો તે
પાંચ સમિતિ છે. તે બેઠે પ્રવેશન માતા કહેવાય છે. તેમ
રહેલો મરણ યુક્ત સાધુ કરેવાય છે. ૧૫ ૫૪૮

તપ આચાર ગૃહ પ્રકરનો ॥ તે નીચે પ્રમાણે
બ્રજસળ મૂળો યરિયા વિલી સંભવળ રસચીઝો
કામકિલેમો સંદિળ્યાંય વંડો તવો હોઈ ॥૧૪॥
પાયરિલસં વિળખો વેવાયલ તલ્લવ સડો ઝો
ઢાળં હલસમો ધિય અંદિમતરઝો તવ હોઈ ॥૧૫॥

આદાર ત્યાગ, યોગ્ય ચોંલને, ખાવાની ચીજોને
પ્રમાણ, સ્વાસ્થિ વસ્તુનો ત્યાગ, કાપાને કદ, તથા અંગને
મોકલી સખતું, એ ૭ પ્રકાર ગાદા તપ ॥

અને પાંપનુ પ્રયશિન લેતું, ગુણીઓનો વિન
કરે, તેમને યોગ્ય વસ્તુ પુણે પાડવી, સમસાન સખતું
અશુભ પાત હાડીને નિર્મળ પાત કરવું, તથા કાઉસમ કરવે
એ ૭ પ્રકાર અભવેતર તપ છે. વીધીઆર અનેક પ્રકારે છે.

શનિ મહિય યદ યિરિઝો પરમ મહજો જાનુલ્ત મીડે
જુલજ્ય જહાયામ માયદયો ધીરિયા ધારો ॥૧૬॥

ધર્મના ક્રમમાં. પરમાર્થનાં ક્રમમાં, પોતાનું

આકારમાં જ્ઞાનાદિ આચાર છે. તેનું અતિપાકન કરેનું
 આજ મન્ય છે. નિર્જ્વાલિ રત્નો જે આત્માના શુભ છે
 તેમાંથી મળે છે, હવે આચાર શબ્દ લખે છે, જેમાં અ
 ચાર લેવાય તે, તેના ચાર નિરૂપામાં ક્રમ્ય વ્યતિરિક્ત
 યાનપાત્ર દ્વીપાદિ (વહાણ અને દ્વીપ દુબતાને આધાર બ
 નાવાચાર તે જ્ઞાનાદિ છે, હવે આદર્શ શબ્દ બતાવે
 જેમાં દેખાય તે આદર્શ, તેના નામાદિ ચાર નિરૂપા
 ક્રમ્ય વ્યતિરિક્તતા, દર્પણ, અને કાવાદર્શ જ્ઞાનાદિ
 કહેતે છે. કારણ તેની અંદર કર્તૃવ્યતા દેખાય
 હવે અત્ર બતાવે છે. જેનામાં પ્રગટ કરાય તે અંગ, તે
 ક્રમ્ય નિરૂપામાં વ્યતિરિક્ત શરીરનાં અંગ, માથું, ભુ
 વિનેદે લેવા કાપ અત્ર તે આ, આચાર સુત્રજ છે.
 આચીર્ણ લખે છે તે ઉપયોગમાં લેવાના અર્થમાં
 તે આચીર્ણ નામાદિ છ પ્રકાર છે. ક્રમ્યાચીર્ણ વ્યતિરિક્ત
 ચિહ્નાદિનું માસ આવવાનું છાત્રીને માલનું બદલ છે, ૧
 અંતરૂપા કાર્તિક દેગમા મરુતુ (લાયલો) ખાખ છે, ૨
 કે.કલ્પના પેના આવ છે. હવે કાલા ચીર્ણમાં જેમકે ઉનાળ
 વસંતઃ કાલ સહનને લેપ લખાયે છે તથા કાચવિદી
 વસંતઃ કાલ લખાયે છે તથા પાટક, નિરીય, અને મરિ
 કે કહે જુદાં લખે છે તેની ગ્રંથ.

મામાં જન્મ પદો, જન્મ રાગના ગ્રંથ કાલ

બંધ, અનુભવતા, હાથવ, અસંધાઈ, સકાંચુ દીપ
 એ રામરમા નિશ્ચય કરીને એકાદના ગુણો છે (મુદા હા
 દેશના રહેવાસી શિષ્યોને સમજવામાં આ પદ્યોથી અર્થને
 મદદતા સારી થાય છે એને "બંદોબંદે સમજવામાં" તેમ
 પ્રવૃત્તિ હોંસામી થાય છે) ॥૩૦॥

હવે પ્રવર્તના દ્વાર કહે છે, બંધવાને ક્યારે આપણે
 મન્ય રજા ને બતાવે છે.

મન્ય મિં ખાવારો નિત્યમ્ વજરાળે વદમયાળ
 મંગાઈ જોગાઈ જગારમ્ જાણુ વુરવીળ ॥૩૧॥

બધા તાઈ કરે તીથે સ્થાપે તે વખતે પ્રથમ આપ
 રંગ અર્થ કહે તેમ પૂર્વમાં અને વર્તમાન અને ભવિષ્ય
 વખત જાણુ ત્યારપછી બીજા અવાર અંગેને વિષય કાં
 છે અર્થને જામગીને શિષ્યોને દિગર્થ મગુપર બંધવ
 અંજ અનુર્ણવંદ મંગેની રચના કરે છે ॥ ૩૧ ॥ આ પદ્યે
 આપણે કયા ને બતાવે છે

ખાવારો જોગાળે વદમે ઝીંગ વુરવીળ મગદેવિ
 મગ્ગ મંગાજોગાળો જગમગારો વજવગમ ॥૩૨॥

આ અંજ અંજ મન્ય બાર અંગેમાં પદ્યુ રચીને તે
 રચના બતાવે છે, અર્થમાં મિગુને કેવ. વ જે અર્થુ કર
 છે તે અર્થ છે. આ પ્રચલનને યાદ છે કન્યુ કે તે મુખ

મોક્ષનો હેતુ છે. એમ સ્વીકાર્યું છે. અને એ આચારમાં રહેલો, બીજા અંગોનું અધ્યયન કરવાને યોગ્ય છે. તેથી તેને પહેલું બતાવ્યું છે ॥ ૯ ॥

હવે ગણિદાર કહે છે. સાધુ વર્ગ અથવા શુદ્ધિનો ગણ તેને હોય તે ગણી અને આચારને આધીન ગણિપણું છે તે બતાવે છે.

આચારાણિ અહીં જંતાઓહોઈ સમણ ધમ્મોડ
તન્હા આચાર ધરો મળણહ પદમં ગણિદ્દાણં ॥ ૧૦ ॥

તે આચાર, અધ્યયનથી દશ પ્રકારનો દાનત્યાદિ અથવા ચરણ કરણ આત્મક ધર્મણ ધર્મ બાળીતો થાય છે, તેથી બધા ગણિપણાના કારણમાં આચાર ધરપણું પહેલું અથવા મુખ્ય ગણિસ્થાન છે ॥ ૧૦ ॥

(ગણિપણું કોણ ધરાવે તેનો ઉત્તર એ સૂચવ્યો કે બધા શુદ્ધિમાં મુખ્ય શુદ્ધ આચાર છે માટે તેનો આચાર મારો હોવો જોઈએ) હવે પરિમાણ બતાવે છે. આ અધ્યયનથી, પદથી, એ બે પ્રકારે બતાવે છે.

જવયંમ ચેર મદ્દઓ, અટ્ટારસ પપ્પ સહસ્તિતઓ વેઅં
હવંહ ય સપંચ સુલો વહુ વહુ ત્તરઓપવરમેજં ॥ ૧૧ ॥

તેમાં અધ્યયનથી નવ ક્ષત્રવર્ણ નમઃ સ્તુત્યે આ વચન આ બંધ છે. અને પદથી હંદર હંદર પદ્મ ર

શબ્દથી એમ જણાવે ॥ કે, જેના વડે, હેય, અને ઉપાદેય,
પદ્યોનું સ્વરૂપ જાણે તે વેદ, આ દ્વારોપશમિક સાવમાં
વર્તનારો આ આચાર ગ્રન્થ ॥ (આચારને બદલે મૂળમાં
વેદ શબ્દ વાપર્યો છે) તેની સાથે પાંચ ચુક્રો છે. તેથી
પાંચ ચુક્રવાળો ધ્યાન છે. કહેવામાં જે બાંધી ખુલ્લો
કરવાનો હોય તે જાણવાનાર ચુક્ર કહેવાય છે. તેમાં પંડેલી
નાન અધ્યયનવાળી છે. તે આ પ્રમાણે-

વિદેશેણ મેઝિઝેગિયો, માસઝજાંયાય વસ્થપોળ મો
ઝગાહપદિ, મસિ,

વિદેશજી, ગમ્યા, ઇયાં, વિગેરે સાત અધ્યયનવાળી
છે, બીજી સત્ત સત્તિકયા, ત્રીજી જાપના, ચોથી સુક્તિ,
અને પાંચમી નેત્રીયાધ્યયન 'વદુ વદુ રમો વદુમેળ' નિ
તેમાં ચાર સુક્તિકાદ્ય બીજો સુતરકથ, ઉમેરવાથી બહુ અને
નિશીથ નામની પાંચમી સુક્તિકા ઉમેરવાથી બહુતર, અને
અન્તંત, ગમ, પદ્યાયકથે બહુતમ છે તે ૫૬ પરિભાજવડે
ધ્યાન છે (આનુ વિવરણ આગળ કરશે) ॥ ૧૧ ॥

હવે ઉપક્રમની અંદર અમવત્તરનું દાર છે, તેમાં, આ
ચુક્રો નવ પ્રકારથી અધ્યયનમાં સમાય છે તે જણાવે છે.

આચાર ગ્ગાણત્વો, વચ્ચ ચેરેસુ મોમમોયરહ
મોડવિય મન્થ પરિણા, ઈં વિદિ જરો સમોયરહ ॥૨॥

તત્થ પરિણા અત્યો, છસ્સુવિ કાએસુ સો સમો યરહં
 છજ્જીવણિયા અત્યો, પંચસુવિ વણસુ ઓયરહં ॥૧૩॥
 પંચય મહવ્વયાદં, સમોપરંતે ય સવ્વ દવ્વેસું
 સવ્વેસિં પજ્જવાણં, અણન્ત માગમ્મિ ઓયરહં ॥૧૪॥

આચાર અગ્ગનો, અર્થ પ્રત્યયમાં આવતરે છે, અને
 તેપણુ શસ્ત્ર પરિણામાં સમુદાય અર્થ સમાય છે ॥ ૧૨ ॥
 અને શસ્ત્ર પરિણાનો અર્થ છે તે છ કાયમાં સમાય છે,
 અને છ ઉવણિઆનો અર્થ પંચ મહા વ્રતમાં સમાય છે,
 ॥ ૧૩ ॥ અને પાંચ મહાવ્રત છે તે સર્વ દ્રવ્યોમાં સમાય
 છે, અને સર્વે પર્યાયોના અનંત ભાગમાં એ દ્રવ્ય સમાય
 છે. ॥ ૧૪ ॥

ટીકાકારે ગાથાઓ સહેલી સમજીને ટીકા કરી નથી,
 માટે સાદો અર્થ ઉપર લખ્યો છે. પણ આચાર અગ્ગ તે
 ચુલિકાઓ જાણવી, એટલે એમ સૂચવ્યું છે, ચુલિકાઓ
 પ્રત્યયમાં સમાય છે, બાકી ઉપર મુજબ છે. તેમાં દ્રવ્યો
 તે ધર્માસ્તિકાય વિગેરે છ લેવાં, અને પર્યાયમાં અગુરૂ લઘુ
 વિગેરે છે. તેમના અનંતમે ભાગે વ્રતોનો અવતાર થાય.
 ॥ ૧૨-૧૩-૧૪ ॥

શિષ્યનો પ્રશ્ન, મહાનતોનો બધા દ્રવ્યમાં અવતાર
 કેવી રીતે થાય અને સર્વ પર્યાયોમાં કેમ ન થાય ? તેનું
 સમાધાન કરે છે.

છ ઇવનિગ્રાહ પહેલાં અને-બીજામાં છે, અને છેલ્લા
માં સર્વ ક્રમે છે, અને બાકીના મહામતો-...
દેશમાં છે. હવે મહામતો ઉપર પૂછેલે પ્રશ્ન સમજાવે છે.
તે અભિપ્રાયવદે પ્રશ્ન કરી તે બતાવે છે. ૭

જનુ સદૃશ જામ પાસા, જેત ગુણ વદમ સંજમદાણે.
છદ્વિદ પરિવુદ્દોગ, છદાણા સંજયાં મેદો ॥૧॥
અમેકે પજાયા, જેણુવ હસા પરિત્ત વિસિયમિ
તે મતો જાન ગુણા, જોસિ તમજાત મંગમિ ॥૨॥
અમે કેવલ ગમ્મતિ, તે મદે તેય્કે તદ્વમદિયા
તપંવિ દોષ તુદ્દા, જાણજ ગુણજાણે જુસ ॥૩॥
॥૪૦॥ મૃદ્વીસુ જાણદંમણ, વજાયા તેજ તદ્વમાણેસ
દ્વગુણ પરિત્ત મેતો, વમોગિણો તેજ તે ધોયા ॥૪॥

આ ગાથાઓનો પ્રકાર આમ બતાવે છે. (નવુતે
અસુખાના અર્થમાં છે) સંધ્ય સ્થાન અમંજ્યાન છે. તેઓમાં
તે જાણ્ય છે, તે જોએને પ્રિયમ ન થાય એવું, નોનું
આપડું કંઈપણે તે પુર્વોચ્ચે પડે પડિયે તે, અને-ત, અવિમામ,
પરિવેદાય છે. અને તે પર્વાય સંજ્યાવદે નિરિદે કરીએ

તે જાણ આપણ પ્રદેશની સંજ્યાથી અનન્ત ગણ છે. એટલે આપણના લેટલા પ્રદેશો છે તેનો વર્ગ દરીએ લેટલું છે. તેથી બીજું વિગેરે સ્થાનોવટે અસંખ્યાત ગણમાં લવાવટે અનન્ત ભાગ આદિદિવટે છે સ્થાનમાં રહેનારી અસંખ્યેય સ્થાન અત એટલી ઘાય છે. આ પ્રમાણે એકપણ સ્થાન સર્વ પચાંચો ગુણ હોય તે ગણતરીમાં મળી શકાય નહિ ત્યારે કેવી રીતે જાણ કરાય ? એટલા માટે, હવે ક્યાં બીજા પચાંચો ? છે જેઓના અનન્ત ભાગે વતો રહે છે. જે પચાંચો જુદામાં પહોંચે તે લેવા બાકીના દેવળી ગચ્ય છે તેનો ભાવાર્થ આ છે કે દેવળી જાણે પણ ન કટે. વાય તેવા પચાંચોને પણ તેમાં ઉમેરવાથી જાદુપણ યાય એવું પ્રમાણે જ્ઞાન અને જ્ઞેય એ જન્નેના તુલ્ય પણાથી જન્ને બરોબર છે. તેથી અનન્ત ગુણ ન યાય માટે શિષ્યની આ શંકાને દૂર કરવા આચાર્ય કહે છે જે આ મુલ્યમ સ્થાન એટલી કઠી તે જાણ ચારિત્ર પચાંચો તથા જ્ઞાનદર્શન પચાંચ સહિત લઈએ તો પરિપૂર્ણ ચાય, સર્વ આપણ પ્રદેશથી તે પચાંચો અનન્ત ગુણ ચાય. અહિં આં દૂષ્ણ ચારિત્ર માત્ર ઉપયોગીપણાથી પચાંચોને અનન્ત ભાગ વૃત્તિપણ સૂચ્યું તેથી સમાધા જતાવેદો દોષ લાગુ પડતો નથી. હવે સારદાર કહે છે. કોનો કયો સાર તે જતાવે છે.

અંગાંગાં કિં સારો !, આપારો ત્વસ્ત હવદ્ કિં સારો !

અણુ ઓગત્યો સારો, તમ્મ વિય પરુ વળા મારો ॥૧૩૧॥

અંગેનો શું ચાર છે ? ઉ આચાર તેનો શું માર ?
ઉ. અનુયોગ અર્થ, અને તેનો સાર પ્રરૂપણ છે. પ્રાધાને
અર્થ સરસ હોવાથી યીકા નથી રૂકત અનુયોગ અર્થ એટલે
કહેવાનો વિષય અને તેની પ્રરૂપણ એટલે પોતાની પાને
ઉ તે બીજાને સમજાવવું થયી

સારો પરુ વળાણ, ચરણં તમ્મ વિય હોટ નિઠવાળો
નિઠવાળસ્સ ઉસારો અગ્યાપાહં જિણા ધિન્નિ ॥૧૩૨॥

પ્રરૂપણનો સાર ચારિત્ર (સદ્વર્તન છે. અને તેના વાં
મોક્ષ છે. અને મોક્ષનો સાર અગ્યાપાથ સુખ છે એક
છનેશ્વર દેવ કહે છે. હવે જનરૂપ અને પદના નામા
નિરોપા વિગેરે પૂર્વ માફક કહેવા અહિંના ભાવ નિરોપાન
કામ છે. તે ભાવ જનરૂપ પ્રદાયર્થ રૂપ છે. એથી જાત,
ચરણ એ બે શબ્દોના નિરોપા કરવા તે કરે છે.

યંમમ્મીય ચચકં, ટ્ઠવળાણ હોઈ વમણુવ્વસી
સત્તગહં વળળાણં, નવળહ વળળં તરાણંચ ॥૧૩૩॥

તેમાં પ્રદા તેના ચાર નિરોપા છે. નામ પ્રદા, તે ઠેકાં
નામ હોય, અસદ્ભાવ સ્થાપનામાં અશુ વિગેરેમાં રૂપ-
કરવી, અને સદ્ભાવના સ્થાપનામાં પ્રદાણે જનોઈ પહેલ

હોય તેવી આકૃતિ વાળી માટી વિગેરે વ્યવસ્થાની મૂર્તિ હોય
અથવા સ્થાપનામાં કહેવાતા સંબંધમાં પ્રાણલુની ઉત્પત્તિ
કેવી ઘટ તે બતાવવી તે પ્રશ્નગને લઈને સાત વર્ણ અને
નવ વર્ણોત્તરની ઉત્પત્તિ બતાવવી જોઈએ તે બતાવે છે.

एकस्मिन्मण्डपे जाई, रज्जुप्पतीइ दो कथा उसमे
तिण्णेषु सिप्प वणिण, सावग घम्माम्मिचत्तारि ॥१९॥

ત્યાં સુધી રૂપમદેવ ભગવાન ગાદીએ બેઠા નહોતા
ત્યાં સુધી મનુષ્ય બની એકજ હતી. અને રાજા ગાદીએ
બેઠા પછી ભગવંતને આશ્રયીને જે રહ્યા તે દ્વિત્રિયો કહે-
વાયા અને બાકીના ચોત્ત કરવાથી અને રૂદન કરવાથી શુદ્ધ
કહેવાયા અને અગ્નિની ઉત્પત્તિ થતાં તેમાંથી લોહાર વિગે-
રે ન શિશ્ય તથા વેપારની વૃત્તિએ ગુજરાન કરવાથી વૈશ્યો
કહેવાયા અને ભગવાનને દેવજ્ઞાન થયા પછી તેમના પુત્ર
ભરત મહારાજને કાકડી રત્ન વડે લાંછન કરવાથી તે
શાવકો અને તેજ પ્રાણલો કહેવાયા તે સંબંધમાં સુદ્ધિદાર
નિચે મુજબ કહે છે. જે રાજાને આશ્રયી રહ્યા તે દ્વિત્રિય
કહેવાયા અને બીજા ગૃહપતિ કહેવાયા. ત્યાંદે અગ્નિ ઉત્પ-
ન્ન થયો ત્યાંદે પાક (રાંધવું) ને આશ્રયી શિશ્યીઓ અને
વેપારી થયા, તેમનાં શિશ્ય અને વેપાર વડે વૈશ્યો ઉત્પન્ન
થયા અને જિનેશ્વરે દીક્ષા લીધી, અને રાજગાદી ભરતને
મળી. ત્યાંદે જેઓએ આવકેનો ધર્મ સ્વીકાર્યો તેઓ પ્રાણલુ

કહેવાયા. તેઓનું કર્તવ્ય જો હનુ કે લોકેડને કહેવા
માણ, અણી કહેવું અણી કહેવાથી હુએનું દુઃખ નિકા
તેને મરેતો તેઓ ધર્મ ગ્રિય થઈને રહેવા કે છવને
મારે. દુઃખ ન દો, આવી માણસોમાં ધર્મ પુત્રિ
તેઓ મારણ, માણસ, કહેવાયા અને તેઓ શિષ્ય
તથા ધર્મ રહિત હતા તે અમે ખડ છોકો એવું
કોમે પડતાં ડિંસા, ચેરી વિગેરે કરતાં દુઃખ આવતાં દે
રૂએ તેથી શુદ્ધ કહેવાયા. જો પ્રમત્તે ત્રણ ને શુદ્ધ મતિ
કવી. તે બંને બીજી બનિઓ એકવીશમી ગાથા વડે બધા
હવે વળે અને વળીનરથી વધેક સખ્યા બતાવે છે.

સંજોગે સોલસંગ, સસંયવળાઠ નવ ય અંનરિંગે
નુ નુ દોષિં વિગપ્પા, ઠવળા યંમહસ જાયઠરં ॥

સંયોગ વડે સોળ વળે ચાલુ તેમાં માન વળે
નવ વળીતર જોણથી. એવળે અને વળીતર જોવા બે
રથોપગ્ન કાળ-વતણવા. હવે પૂર્વે કહેલી ત્રણ વળેને
પૂર્વે કહેલી માન વળેને બતાવે ॥

વંગેઈ ચડેપગાંણિ, તૈરવતે હાંસિ સસં વળંગાંડ
ગાંણતરસુ-ચરમા, વળંગા પુલ્લેરેઈ પાયવ્યોર
આર, મૂળ મતિ અણીવડ સવિય, પ્રેર, ને અને ચાલ
તેમાંથી જોકે બીજાના સંયોગથી ત્રણ ત્રણ ક્રિયાન

તેમકે પ્રોત્સાહથી દાનિય શ્રી સાથે તે પુત્ર થાય તે પ્રધાન
દાનિય વ્યવસાય સંકર દહેવાય એ પ્રમાણે દાનિય પુરુષથી
વેદ્ય શ્રી સાથે બાલ્યુ તથા વેદ્ય પુરુષ અને શુદ્ધ શ્રી
દેવાય તે તે પ્રમાણે દરેકમાં પ્રધાન અને સંકર દહેવા
એ પ્રમાણે સાત વર્ણો થાય છે. અનંતરે યંચા તે અનંતર
તે યોગોમાં ચરમ વર્ણનો વ્યવર્થેશ થાય છે તેમકે અક્ષણ
પુરુષથી દાનિયાણી બીથી દાનિય થાય વિગેરે અને તે
સ્વસ્થાનમાં પ્રધાન થાય છે.

હવે નેવ વાહ્યોતરનો નાનો બતાવે છે ॥૨૧॥

અંબદુગ નિસાયાપ અજોગવ માગહાય સૂયાપ
સ્વતા(ય) વિદેહાચિય સંકાલા નયમગા હુતિ ॥૨૨॥

અંબદુ, હુમ, નિશાહ, અયેગવ, માગંધ, સૂત, દાતા,
વિદેહ, અને સંકાલ એ દેવી હીતે, તે બતાવે છે. ॥૨૨॥

અંબ અંતરિય દુગમો, અંબદો ચેવ હોઈ હુમગોપ
પિદુગનરિઅ નિસાઓ, પરાસર તેવ પુનવમે ॥૨૩॥

પાડિ લોમે સુદાઈ, અજોગવ માગહો ય સૂઓઅ
અંતરિય સ્વતા, વેદેહા ચેવ નાયવ્વા ॥૨૪॥

વિતિપેતર નિયમો, સંકાલો સોચિ હોઈ નાયવ્વો
અણુ લોમે પાડિલોમે એવં એ એ એવે એવા ॥૨૫॥

૬૩ પુરુષ શક્તાશ્રી ચપાક	વિદેહ પુરુષ શક્તાશ્રી વેલુવ	નિપાદ પુરુષ અંબાળી અથવા શુદીશ્રી બુદ્ધિ	શુદ્ધ પુરુષ નિપાદશ્રી કુકુરક
-------------------------------	-----------------------------------	--	------------------------------------

સ્થાપના પ્રકાર પુરો થયો. હવે દ્રવ્ય પ્રકાર બતાવે છે.

દૃઢ સરીર ભવિષ્યો, અન્નાણી વાત્થિ સંજમો ચેવ
ભાવેડ વાત્થિ મંજમ, નાયવ્વો સંજમો ચેવ ॥૨૮॥

જ શરીર, ભવ્યશરીર, શિવાય શાક્ય, પરિમાનક,
વિગેરે અન્ય દર્શનીય સાધુઓના શરીર માત્ર એટલે શ્રી
સંગ ત્યાગ પણ તત્ત્વ બોધ વિનાનું પ્રકાર્ય ત્રણ તથા
વિધવા અથવા પરદેશ ગયેલા પતિવાળી, અથવા પતિએ
દૂર કરેલી જે શ્રી ઇચ્છા વિના પણ કૃપાની મર્યાદાએ
પ્રકાર્ય પાળે છતાં કુશીલ સેવનારને સહાયતા કરે તથા
કુશીલ બીજા પાસે કરાવે તે દ્રવ્ય ક્ષય બાલુવું ભાવ પ્રત્ય
તે સાધુઓ સર્વથા અકર-ભેદ જે સંયમ પાળે અને
દંત્રિય નિરોધ કરે તે. આ સ્તર ભેદ જે સંયમ છે
તેનાથી ધણે અંશે મજબૂત છે. ઉપર જે અકાર ભેદ
કળા તે આ પ્રમાણે. મન, વરન, કાયાવદે કરવું અને
સ્વાવવું અને અનુભવવું એ દેવતા સંબંધી વંકિય શરી-
રથી અને મનુષ્ય તિર્યંચીનું આધારિક શરીર તે સંબંધી
એટલે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગ અને એ શરીર એ ત્રણે ના

આ ગાયોનો અર્થ સ્પષ્ટ છે પણ એમ સમજવું
આ નવ અધ્યયન રૂપ આચાર છે અને બાકી જે બીજા
સ્થાપનાં અધ્યયન છે તે અમાણી એટલે આચારને સંકલ્પ
કરનારાં છે. હવે ઉપાધમાં સહેલો અર્થ અધિકાર જે પ્ર
|| (૧) અધ્યયનનો અધોધિકાર, તથા ઉદ્દેશનો અધોધિ
ઉ તેમાં પહેલાનું વર્ણન કરે છે

તિથિમંજમોરે બલોગો જહ વરમહ જહપતં વર
મુદરે
મુદ્ધ દુઃખ તિતિ વળાવિય, ૧ સમ્મસંધ ડોમસા
ય ||૧૧||

તિર્મ તપાસે ય ઉદ્ધ, મોહ મમુર્યા વરી સહુય સમ
તિજ્ઞાણદ બદ્ધમ જવમે જ તિયોણ તવંતિ ૦ ||૧||

તે સમ્ય પતિજ્ઞાતા આ અધોધિકાર છે એવ મ
અદર્શી સંપાતે દુઃખ ન રેવુ તમા દિશા ન નવા ને
એવે નુ અગ્નિત્વ અમમ્યે અને સ્વર છે ત્યાં સુધાનું
નિવૃત્ત તથા પ્રપત્તી વિનિબળાવનારે, અર્થે અર્થ અર્થ
કે, દે, ૩ વિશ્વવત્તા દે, ૩ જ નધ, ૪ છે તે તપશ્વુ એટલે વિ
ભ, ૧ છે, ૩ વડે એટલે સવનના મદિને સંપુર્ણે અજ્ઞાત
જેન કદર્શી અધ્યય તેન તેનું ન અધ્યયુ તે અ
તે અર્થે અર્થે અર્થિજ્ઞા છે, તે અર્થમાં અધ્યયના
ન પુર્ણે કદર્શી સુધ, ૧ વડે એટલે અનુક્રમ અ

પ્રતિજ્ઞા-ઉપસર્ગ આવી પડતાં સુખ-દુઃખમાં મધ્યસ્થ ભાવ રાખવો, એવામાં પૂર્વે કહેલા અધ્યયનના વિષયને અણ-તારા સાધુએ તાપસ વિગેરેના કષ્ટ અને તપશ્ચર્યાના પ્રતાપે તેને આઠ ગુણવાળું અશ્વર્થ (અણસિદ્ધિ) પ્રાપ્ત થાય તેને દેખીને પણ પોતાના નિર્માળ ભાવમાં ખડના ન પામતાં દૃઢ સમ્યક્ત્વપણે રહેવું. અને પાંચમામાં ચાર અધ્યયન વડે સ્થિરતા કરીને અસાર પરિત્યાગવા વડે એટલે સંસારની સુંકર વસ્તુઓનો મોહ છાડીને ત્રણ રત્નરૂપ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર જે હોકસાર છે તેમાં ઉચ્ચભાણ થવું. છઠ્ઠામાં પૂર્વે કહેલા ગુણવાળા સાધુ નિઃસ્વાર્થ બનીને અપ્રતિબદ્ધ સ્વરૂપે થવું. સાતમામાં સંયમાદિ શુભયુક્ત સાધુને પૂર્વના પાપના ઉદયથી મોહ ઉત્પન્ન કરનારા પરિષદ્ અથવા ઉપસર્ગ થાય તો સમ્યક્ પ્રકારે સદન કરવા. આઠમામાં નિર્બાણ છે. તે અંતક્રિયા સર્વ શુભયુક્ત સાધુએ સારી રીતે કરવી. નવમામાં પૂર્વે કહેલા આઠ અધ્યયનમાં જે જે અર્થ છે તે શાસન નાયક વર્તમાન સ્વામીએ બરોબર પાળ્યો છે. અને તે બીજા સાધુઓ બરો-બર હંસાદયી પાળે તેથી બતાવ્યો છે. તે કથું છે કે—

નિત્યયરોચડણાંજી, સુરમહિઓ સિદ્ધિયવ્વયધુ વંમિ
 અણિમ્હિય પલલિરિઓ, સન્વત્થામેસુ ઉજ્જમહ ॥ ૧ ॥
 કિં પુણ અવસેસેહિ, દુઃક્ખક્ખય કારણા સુવિહિ एहि
 જ્ઞાંતિ ન ઉજ્જમિયવ્વં, સપ્પ વાયંમિ માણુસ્સે ॥ ૨ ॥

તીર્થંકર જે ચાર જ્ઞાનનો ધરનાર, દેવતાઓથી પૂજિત અને નિશ્ચય કરીને મોક્ષમાં જનાર છે છતાં પણ શક્તિ પ્રમાણ બળ અને વીર્યને ઉપયોગમાં લઈને બધા બળથી ઉદયમ કરે છે તો દુઃખોના કાય કરવાને બાકીના સુવિધિત પુરુષો આત્મીવાળા મોક્ષ માર્ગ માટે વિનવાળા મનુષ્ય જન્મમાં ઉદયમ કેમ ન કરવો. (આ જે ગાથાને પરમાર્થ કો છે તીર્થંકર જ્ઞાનથી જાણનારા અને દેવોથી પૂજિત છતાં મોક્ષ માટે ઉદયમ કરે તો બીજા કદા પુરુષે મનુષ્ય જન્મમાં સુખ બહુ અનેક દુઃખ આવનારાં જાણીને શા માટે મોક્ષ આપના ચારિત્ર ધર્મમાં પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિથી ઉદયમ ન કરવો. દંધ ઉદ્યાનો અધોધિકાર યત્ન પરિજ્ઞાનો આ પ્રમાણે છે.

જાયો છકાય વરુ, યણાય તેસિં વહેય વંધોસિ ।

વિરદેન અદિગારો, સન્ધવરિણા પૂં જાયકરો ॥૩૧॥

તેમાં પહેલા ઉદ્યામાં સામાન્યપણે 'અવનુ' અસ્તિ નિહ કરવું. અને બાકીના ઉદ્યામાં વિશેષ પ્રકારે પૃથિવી, વિગેરેનું અસ્તિત્વ જાણવું. અને બધાઓને ઉટે જે કર્મ બંધન છે તેની વિરતિ જાણવવી. આ છેટે મૂકેલ હોવા પ્રત્યેક ઉદ્યાના વિવધમાં જોડવું. પહેલા ઉદ્યામાં અવનુન, તેના વધથી જાણવ. અને તેનાથી પાછા વડવું વિરતિ છે. અદિ' યત્ન પરિજ્ઞા એ જન્મમાં જે પદ છે. તે પહેલા યત્ન પદના નિમેષ જાણવે છે

દત્તં સુત્થગ્ગિ ધિમસેહં, ધિલ્લઘ્વાર લોણ માહિવં ।

ભાવોયદુપ્પર ઉત્તો, વાયાકાઓ અવિરદ્દિ યા ॥ ૬૬ ॥

શબ્દના નિર્દોષા નામ વિગેરે ચાર પ્રકારે છે. વ્યતિરિ-
ત્ત દ્રવ્ય શબ્દ તે તત્ત્વવાર વિગેરે. અગ્નિ, વિષ, રત્નેહ (મી
તેલ વિગેરે) અમ્લ સ્વાદ, લવણ, (મીડું વિગેરે) છે.
ભાવશબ્દ તે દુષ્ટ ધ્યાન છે એટલે અંતઃકરણ તથા વચન અને
કાયામાં જે અવિરતિ છે. તે જીવેને ધાત કરનારી હોવાથી
દુષ્ટ વૃત્તિ છે તે ભાવશબ્દ બાલુવું હવે પરિજ્ઞાના પાત્ર ચાલ
નિર્દોષા કહે છે.

દત્તં જાણણ પચક્ખવાણે, દવિણ સરીર ઉવગરણે

ભાવ પરિણા જાણણ, પચક્ખવાણંચ ભાવેણ ॥ ૬૭ ॥

દ્રવ્ય પરિજ્ઞા જે પ્રકારે છે. તેમાં જ પરિજ્ઞા અને
પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા છે. જ પરિજ્ઞાના જે લેહ છે. આગમથી
અને નો આગમથી. આગમથી જ્ઞાતા થતું તેનો ઉપયોગ ન
હોય, નો આગમથી ત્રણ પ્રકારે છે. તેમાં જ શરીર અને
જગ્ય શરીર શિવાય વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય પરિજ્ઞા જે કંઈ દ્રવ્યને
જાણે તેમાં સચિત્ત આદિનું જ્ઞાન થાય તેથી તે પરિચ્છેદ્ય
જગ્યના પ્રધાનપણાથી દ્રવ્ય પરિજ્ઞા છે. તેજ પ્રમાણે પ્રત્યા-
ખ્યાન પરિજ્ઞા પણ જાણવી. તેમાં વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય પ્રત્યા-
ખ્યાન પરિજ્ઞામાં દેહ ઉપકરણ વિગેરેનું જ્ઞાન થતું અને
ઉપકરણ તે રજોકરણ વિગેરે હોવાં. કારણ કે તે સાધકતમ

પણે છે. અને ભાવ પરિજ્ઞામાં પણ એ પ્રકાર છે. ૬ પરિજ્ઞા અને પ્રત્યાજ્ઞાન પરિજ્ઞા છે. તેમાં આગમથી જ્ઞાના અને ઉપયોગ રાખવાવાળો જાણીએ અને નો આગમમાં આજ્ઞાન ક્રિયારૂપ અધ્યયનજ છે. નો સજ્ઞનો અર્થ ક્રિયા અને જ્ઞાન એ મિશ્રપણું જોતનાર અર્થ છે. તેજ પ્રમાણે પ્રત્યાજ્ઞાન ભાવ પરિજ્ઞાને પણ જાણવી. આગમથી પૂર્વ પ્રમાણે છે. પરંતુ નો આગમથી પ્રાણાનિપાતની નિરુત્તરિરૂપ જાણવી. તે મન વચન અને કાયાએ જનુ યોગ અને કૃત, કારિત આ ૨ અનુમતિ (કરવું કરાવવું, અનુમોદવું) એમ નવ પ્રકારે રિંસાથી અડકવા રૂપ જાણવું નામ નિષ્પત્ત નિરૂપો પુરો થયે. દરે આધાર વિગેરે આપનારના અને તે સહેજથી સમજાય નાદે ઘટાંત જતાવી વિધિ કહે છે.

એમ કોઈ રાજાએ પોતાનું નવું નગર સ્થાપવાની ઇચ્છાથી જમીનના ભાગો કરીને સરએ ભાગે પ્રધાનોને આપ્યા. તેજ પ્રમાણે કચરો દૂર કરવા સમય (મદા વિગેરે) દૂર કરવા તથા જમીન સરની કચરો પાણી ઉઠોના થી નદી વાળો મંદેલ જતાવવા તથા જન વિગેરે મદલ કરવા ઉપદેશ આપ્યો. તેથી તે પ્રધાનોએ રાજાના ઉપદેશ પ્રમાણે પોતાનું કાર્ય કરીને રાજાની મહેરબાનીથી ઇચ્છિત જોગેને જોગવ્યા. આ દયાંત છે. તેના ઉપરથી એમ સમજવું કે રાજા સમાન આચાર્ય પ્રધાન સમાન શિષ્ય ત્રણેને બુદ્ધિરૂપ સંયમ તેને

પરોપર સમજાવીને મિત્રયાત્રાદિ કચરો દૂર કરી સર્વ ઉપા-
દિધી શુદ્ધને દીક્ષા આપીને સામાયિક સંયમમાં ૨૬
કરીને પાછી દંડોના ચોતરા સમાન વ્રતોને આપવો તેના ઉપર
મહેલ સમાન આચારને સમજાવ્યો. તેમાં રહેલો મુમુક્ષુ બધાં
શાસ્ત્રપ રત્નોને પ્રાપ્ત કરે છે અને જોઈતું મુખ મેળવે છે.
હવે સૂત્ર અનુગમમાં અરખલિતાદિ શુભ લક્ષણવાળું
સૂત્ર ઉચ્ચારવું તેનું લક્ષણ આ છે.

મપ્પગમંય મહત્થં, વત્તિસિ દોસ વિરહિયં જં ચ ।

વક્કવણ જુત્તં સુત્તં, અદ્દહિય ગુણોહિં ઉવવેયં ॥ ૧ ॥

થોડા જોડમાં મહાન અર્થને અને બગીચ દોષ રહિત
લક્ષણમુક્ત આદિ શુભ કરીને યુક્ત જોડવું. તે આ પ્રમાણે છે.

‘ સુપંમે આડસં તેણં ભગવયા નવ મક્કવાયં-
દ્દ વેગેસિ ણો સ્સણા ભવદ્ધ ’ (સૂ. ૧)

સૂત્રના ગુણો બતાવ્યા પછી પહેલું સૂત્ર ઉપર બતાવ્યું
છે ‘ સુપંમે ’ ઇત્યાદિ આ સૂત્રની સંહિતાદિ ક્રમવડે વ્યાખ્યા
કરે છે. તેમાં (૧) સંહિતા તે આપું શુદ્ધ સૂત્ર ઉચ્ચારવું
જોઈએ તે બતાવ્યું. હવે (૨) પદ્મકેડ કરે છે. ફર, નર,
આદુમન ! જેન ભગવતા, ઇવં આગતન, રદ, રંદ્યાં, નોસેગ,
મરતિ, આમાં ઉવટનું પદ ક્રિયા પદ છે. બાટીનાં નામ,
સર્વનામ, વિશેષણ, વિવેદ છે. પદ્મકેડ સૂત્ર અનુગમ કર્યા
પછી હવે સૂત્રના પદાર્થ કહે છે. એટલે નૂત્ર અધકતા

પોડું કહેવાનું હોવાથી જ્ઞાન સંજ્ઞા બતાવે છે. મનન એટલે
 મતિ તે અવબોધ છે. તે મતિજ્ઞાન વિગેરે પાંચ ભેદ છે.
 એટલે જ્ઞાનના પાંચ ભેદમાં કેવળજ્ઞાન ક્ષાયિક ભાવમાં છે.
 અને મતિ, શુભ, અવધિ, અને મનપર્યય એ ચાર જ્ઞાન ક્ષય
 ઉપશમ ભાવમાં છે. તે ક્ષાયિકી અને ક્ષાયઉપશમિકી સંજ્ઞાઓ
 જાણવી અને અનુભવ સંજ્ઞામાં પોતાના કરેલ: કર્તવ્યોથી
 તેનાં ક્ષય ભોગવતાં હોવાને જે બોધ થાય છે તે અનુભવ
 સંજ્ઞા જાણવી. તેનાં ભોગ ભેદ છે તે બતાવે છે.

આદાર મય પરિગ્રહ, મેહુણ સુખ દુઃખ મોહ વિતિ-
 ગિચ્છા

તોદ માણ માય લોહે, સોગે લોગે ય ધમ્મોહે ॥ ૩૫ ॥

આદારની ઇચ્છા તે આદાર સંજ્ઞા, આ સંજ્ઞા તેજસ
 શરીર નામના કર્મના ઉદયથી અને અસાતા વેદની યતાં
 સર્વ સંસારી હોવાને ઈચ્છા વધતા પ્રમાણમાં બુધ લાગે
 છે તે જાણવી, ભય સંજ્ઞા તે ત્રાસરૂપ જાણવી. પરિગ્રહસંજ્ઞા
 તે મૂર્છારૂપ જાણવી. મેહુણ સંજ્ઞા તે સ્ત્રી પુરૂષને પરસ્પર
 પ્રેમ થાય તે પુરૂષ વેદ વિગેરે જાણવા. આ મોહનીય કર્મના
 ઉદયથી થાય છે. બુધ દુઃખ એ બે સંજ્ઞાઓ સાતા અને
 અસાતારૂપે અનુભવતાં વેદનીય કર્મના ઉદયથી છે. મોહ
 સંજ્ઞા તે મિથ્યા દર્શનરૂપ મોહના ઉદયથી છે વિચિકિત્સા
 સંજ્ઞા તે ચિત્તની વિચ્છુતિ (જમણ:)થી મોહના ઉદયથી -

નામં ઠયના દવિણ, સ્વિત્તે સાવેય પળણવગ માવે
 નસ દિસા નિવલ્લેયો, સત્ત વિહો હોદ નાવલ્લો ॥

નામ, સ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, તાપ, પ્રસાપક, ભાવ, એ
 સાત રૂપે દિશાનો નિર્ણયો બાબતો. સચિત્ત આદિ કે
 વસ્તુનું દિશા એવું નામ, તે નામ દિશા. ચિત્રમાં કહે
 જા'મુઢીપ વિગેરેના નકશામાં દિશાના વિભાગ સ્થાપના
 સ્થાપના દિશા છે. હવે દ્રવ્ય દિશાનો નિર્ણયો કહે છે.

નેરસ પયેસિયં મ્વલ્લુ, નાવદ્ નલ્લું મ્વે વળ સેમું
 જ દલ્લે ઓગાદે, જહવણયં તે દસ દિસામં ॥ ૪૧

દ્રવ્યદિશા આગમથી અને નો આગમથી એમ
 પ્રકારે છે. આગમથી દિશાનાં બાબતો પશુ ઉપયોગ
 મળે, અને નો આગમથી જગતીર બગ્ગ શરીર છોડીને
 નિરિકત તેર પ્રદેશ વાળુ દ્રવ્ય તેને આગમથી નિર્ણયે આ પ્ર
 ને છે તે, તેર પ્રદેશમાં રહેલું. તે દ્રવ્ય દિશા છે પણ
 દિશાવાળું કેટલાકે કહેલું છે ને તેવું

પ્રદેશ એટલે પરમાત્મ તેમના વડે ઉત્પન્ન થયેલ ક.
 દ્રવ્ય તેટલા પ્રદેશો. એટલે ક્ષેત્રના તેટલા પ્રદેશોમાં રહેલું ને
 નાનું દ્રવ્ય આગમીને દસ દિશાનો વિભાગની પરિકરણ
 દ્રવ્ય દિશા બાબતી. તેની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે. ન
 બા'દુકવાળા નવ પ્રદેશ ચિત્રીને ચારે દિશામાં એક
 અંકની વૃદ્ધિ કરવી. હવે ક્ષેત્ર દિશા કહે છે.

४१
तु षष्ठो मयतो, तिरिगं लोपस्त मज्ज गारंमि
स पभवो दिसाणं, एसेवभवे अणु दिसाणं ॥ ४२ ॥

તિર્યક હોવાના મધ્ય ભાગમાં રત્ન પ્રભા પૃથિવીના ઉપર બાહ્યમધ્ય દેશમાં મેરુ પર્વતના અંતરમાં જે સૌથી નાના પ્રતર છે. એના ઉપર ચાર પ્રદેશ ગાયના રતનના આકારે અને નિચે પણ તેવીજ રીતે ચાર એમ આઠ પ્રદેશનો ચામુણી રૂચક નામનો ભાગ છે. ત્યાંથી દિશા અને બહુ દિશાઓની પ્રવૃત્તિ થઈ છે તેની રચાપના આ પ્રમાણે છે. તેઓનાં નામો કહે છે.

हेतु गौड उन्मत्त, नेत्रभी चाक्षी य चायुषा
सोमा ह्येवाजातीय, विमलाय नमः य षोडश्या ॥४३॥

કેમનાં મંત્રના વિકલ દાસને મનુષ્યને પૂર્વ દિશા
વાળુથી, પાણીની પ્રવહિથી કાલ વાળુથી, ઉંચી ને નિમ્ન
પાને સિદ્ધિને લગા વાળુથી, એમનું = રૂપ બતાવે છે.

दुष्टाः शत्राः दुष्टाः, पुनः पुनः अष्टमरात्रिः
नदीनां पर्वतः पर्वतः, नदीनां पर्वतः (दृष्टिः १२४)

[illegible][illegible]

જે મંદરસ્મ પૂર્વેણ મણુસ્સા દાહિણેણ અવરેણ
 જે આધિ ઉત્તરેણં, સવ્વેસિં ઉત્તરો મેઠ ॥૧૯॥
 સવ્વેસિં ઉત્તરેણં, મેઠ લવણો ય હોહ દાહિણમો
 પૂર્વેણં ઉદ્દેઈ, અવરેણ અત્થમહ સુરો ॥૨૦॥

મેરૂ પર્વતના પૂર્વથી જે મનુષ્યો દોર દિશાને અંગીકારે
 છે. તે રૂઝકની અપેક્ષાએ બાણવી તેઓના ઉત્તરમાં મેરૂ
 દક્ષિણમાં લવણ સમુદ્ર બાણવો, આ પ્રમાણે ત્રાપ દિશા સ્વીક
 ■ (અહિંઆં સમજવાનું છે કે આપણે જાણીપણા ઉત્તર
 માનરત દોરમાં હઈએ એટલે આપણી અપેક્ષાએ ઈશ્વરતરફ
 ઉત્તરમાં છે. પણ એજ મેરૂની અપેક્ષાએ આપણે તેની ઉ
 ઈએ કરણ કે મૂર્ચ જોળાકારે ફરનાં આપણી જે પદિ
 તેજ તેમની પૂર્વ દિશા થાય છે વિગેરે મુરૂ ગમથી બાણવી
 કવે પ્રજાપક દિશા કહે છે.

ત્રાગજો પળ્લવઓ, કાસ વિસાદદ દિવાસુ
 નિમિત્તં

।સાં મુહોયઠાઈ, સાવુઠ્ઠા વચ્છઓ અવરા ॥૨૧॥

પ્રજાપક (બોલનારો) કોઈપણ જગ્યાએ ઉભેલો રોય તે
 દિશાઓના જગથી કોઈપણ નિમિત્ત કહે તે જે દિશામાં
 મનુષ્ય એણે તે પૂર્વ અને પાછળની અપર (પશ્ચિમ) તરફ
 નિમિત્તનો કહેનારો આ ઉપદ્રવજૂરી અન્ય પણ કોઈ ખી

(ખુણાઓ) બાણવા ॥ ૫૨ ॥ એ આડની વચમાં જીભ દિશાઓ છે. તે મળીને સોળ બાણવી. શરીરની ઉંચકંટા માણમાં સર્વે તિર્યક્ દિશાઓ બાણવી પડે. હોડનું મધ્ય મનુષ્યાકાર છે. પગ પહેળા કરીને ઉભા રહેતાં બે પગ વચ્ચેનો ભાગ તે અધો (નીચી) દિશા બાણવી. અને મધ્ય ઉપરની ઉર્ધ્વ (ઉંચી) દિશા બાણવી તેનું બીજું નામ મેળા છે. આ બહાર દિશાઓ પ્રજાપતિ દિશાઓ બાણ ૫૪. આ પ્રમાણે કરિપત્ત દશ અને આડ મળી અઠાર શાઓ છે. તેના નામ અનુક્રમે કહું છું. ૫૫. પૂર્વ, દક્ષિણ, દક્ષિણ પશ્ચિમ, પશ્ચિમ પશ્ચિમોત્તર, ઉત્તર, ઉત્તર સમુન્ધાણી, કપિલા, એલિલા, અદિધમો, વધાધમો, સાંઘિ પ્રજાવિત્રી, નરકની હેઠે અપિદિશા છે અને દેવલોકની ઉર્ધ્વ દિશા છે. આ નામ પ્રજાપતિ દિશાનાં છે ૫૬. ૫૮. હવે એમનાં સંસ્થાન (આકાર બતાવે છે)

સોલસ તિરિયદિશાઓ સગદુહી સંઠિયા સુળે
દોમહ મમુલાઓ, ઉહ્દેઝ મહેવિ ય દિસાઓ ॥

સોળે તિર્યક્ દિશાઓ શકટ ઉદ્ધિ (ગાગુના ઉદ્ધિ) ના આકારે બાણવી. એટલે પ્રજાપતિના પ્રદેશમાં સાંકડી અને બહાર પહોળી છે. નારકી અને દેવલોકની નીચલી અને ઉપરી દિશાઓ શરાવણ (અપલીઆ)ના આકારે બાણવી. કારણ કે માયાના મૂળમાં અને પગના મૂળમાં નાની દોવાં

દહક અને બુધ, તણીઆ) ના આકારે જતી વિદ્યાગ ધાય
 ૧. આ બધાનું તાત્પર્ય 'યત્રધી જાણુ' (યત્ર મનુ' નથી)
 ૨. લાવ દિશા બતાવે છે.

ગુણ તિરિયા કાયા, તહહગ થીયા ચઝણગા ચઝરો
 ગ નેરહ પાયા, અહરન્નહોંતિ આવદિસા ॥ ૬૦ ॥

મનુષ્યના ચાર લેહ ધાય છે (૧) સંમૂર્ણનજ (પુરુષા-
 દેવતા મગ મૂત્રથી જન્મેલા) (૨) કર્મ ભૂમિના ગર્ભજ (૩)
 બદ્ધભૂમિના ગર્ભજ (૪) અંતર્દીપના ગર્ભજ, તે પ્રમાણે
 તેમાં ચોમાં એ દ્રિયવાળા, ત્રણ દ્રિયવાળા, ચાર દ્રિયવાળા
 અને પાંચ દ્રિયવાળા એ ચાર લેહે છે. અને પૃથિવી, પાણી
 અગ્નિ, વાયુ, એ ચાર કાયા છે. તથા વનસ્પતિકાયામાં, અન્ન,
 મૂત્ર, રક્ત અને પર્વ, એ ચારમાં જ્યાં છીજ હોય તે છીજ
 પ્રમાણે ચાર લેહ થયા. તેમાં નારકીય અને દેવને ઉન્નતતાં
 અઢાર લેહે જીવનો વ્યવદેશ કરાય છે (અ અઢાર લેહે
 જીવ બતાવ્યો.) લાવ દિશા તે પ્રકારે અઢાર જાણવી
 અહિં સામાન્ય દિશાનું પ્રકલ્પ છતાં જે દિશામાં જીવોને
 અવિગ્ન (ન અટકવા) પછે ગતિ આગતિ સ્પષ્ટ કરી
 તે સર્વત્ર સંભવે છે. તે દિશાવડે આપણે અધિકાર છે
 તેથી તેનેજ નિયુક્તિકાર આદ્યાત્ બતાવે છે. કારણ કે લાવ
 દિશાથી અવિનાશાવી (સાચો રહેનારી) પ્રસંગના સા-
 મર્થથી અધિકૃતજ છે તેથી તેને માટેજ છીજ દિશાએ
 ચિંતવીએ છીએ.

પણ વગ દિસદારસ, ૧૫ દિસા જોગવિતિ
 ફક્કિં વિંધેજા, હવેંતિ અદારમ દારા ॥૧૧॥
 પણ વગ દિસાણ પુણ, અદિગારો પત્ય હોડ
 જાયાણ પુમ્મલાણ ય, પ્યાસુ ગયા ગઈ અતિ ॥૧૨॥

પ્રજાપત્ની અપેક્ષાએ અદાર બેઠે દિશા છે. અને અંકિ
 જાવદિશા પણ તેજ પ્રમાણે પ્રત્યેક સભવે છે. એથી જો)
 પ્રજાપત્ત દિશાને જાવદિશાના અદાર અંક વડે ગુણવા. તે
 સખ્યા $૧૮ \times ૧૮ = ૩૨૪$ એમાં ઉપગ્રસ્ત્રથી તાપદિશા વિગે
 રેમાં પણ યથા મજાવ યોજના કરવી. કુત્ર દિશામાં પણ
 ચાર મહાદિશાઓનો સંભવ છે પણ વિદિશા વિગેરેનો સંભવ
 નથી કારણ કે તેઓમાં ફક્ત એક પ્રદેશપણ હોવાથી તથા
 ચાર પ્રદેશપણ હોવાથી સભવ નથી ॥ ૬૧-૬૨ ॥ આ
 દિશા મયોગનો સમૂહ તે પૂર્વે ‘અણ ધરિમો દિસામો
 આગમો અદમાંતિ, કહેલ વચનથી લીધો છે. કુત્રનો અવય
 વાર્થ’ આ પ્રમાણે છે. અહિં દિશા શબ્દથી પ્રજાપત્ત
 દિશા પૂર્વાદિ ચાર અને ઉર્ધ્વ અપો મળીને છ મહત્ત્વ કરી છે
 અને જાવ દિશા તો અદારે પણ છે, અનુદિક્ મહત્ત્વ કર-
 વાથી પ્રજાપત્તની જાર વિદિશા જાણવી. (ઉપરના ચાર ખુલા
 નયા નીચલી પૂર્વે કહેલી ચાર દિશા તથા ખુલા મળીને
 જાર જાણવા) તેમાં અસંતીઓને ક્યાવો બાધ નથી તથા સં-
 તીઓને પણ કેટલાકને હાથ અને કેટલાકને ન હોય કે, ઉ-

પણ દિશામાંથી આવ્યો છું (જન્મ લીધો છે.) એવ મોંમાં
તેણાં મંત્રાંત્રો એ પ્રમાણે પ્રતિવિશિષ્ટ દિશા અને વિદિ-
શામાંથી આવું આવવું થયું એવું કેટલાક જીવો નથી જાણતા.
જો કેટલાક જાણતા હોય છે (કેવળ જીવોની દોષાને આ-
ધારે આ જીવો નવને. અન્યતર જાણ છે. અને સુશિક્ષિત
અનિશ્ચય પ્રમાણે 'મદિન્યામિ' થઈ વડે થયેલ ઉપસ કાલ
પાસ છે. જોવતી નથી. નાંજકા એટલું અધિક વાત છે.

હવે નિર્મુખિત તો હશે

તેમણે નાપાસળા. આન્ય કોંસપિનતિય જીવાણં
તેડે પંચમિલોળ. આત્મા કવરા દિસાઓવા ॥૬૩॥

કેટલાક જીવો એમને જાણ કરીએ (વધારે)
જોવ ઉપસમ જેવ તેમને જાણ નથી છે. કેટલાકને તે જા-
ણતા વધારે જોવાથી જાણ નથી થતી એવી સંજ્ઞા મળે તે
જાણતો છે કે તે જાણતામાં એટલે પૂર્વ જન્મમાં મનુષ્ય
જોવ નિશ્ચય હતો. કેટલાકને જોવ દિશા લીધી. અથવા કેટ-
લોમાંથી જોવ આવ્યો. એમને વડે તે પ્રમાણ દિશા લીધી.
તેમને કેટલેક જાણ દિશામાં તેમને જોવથી જોવું મન
જાણ વિજ્ઞાન છે. તે જોવને જોવે. પદ્મ જોવે તેવી
જાણ તેને જોવે. જોવે. જોવે તેવું જોવું જોવે તે જોવે
તેને જોવે. જોવે તેવું જોવે. જોવે તેવું જોવે તે જોવે. જોવે
તેને જોવે. જોવે તેવું જોવે. જોવે તેવું જોવે તે જોવે. જોવે

બીજી ગતિમાંથી આવેલો વિચિત્ર જ્ઞાનરહિત મનુષ્ય પશુ બદલુતો નથી હવે ઉપક્રોચ સંજ્ઞા નથી પણ તેને સંજ્ઞાઓ પણ નથી તે સૂત્રકાર બતાવે છે.

અત્યિ મે આપા ઉવચાઈજ, નત્યિ મે ઉવચાઈજ, કેહં આસી ? કે વાઈઓ ચૂપાઈહ મવિહસામિ ? (સુ. ૩)

અર્થાત્ તે મારો આત્મા વિદ્યમાન છે છડી વિદ્યા અતે દોવાથી 'મમ' સાથે શરીરનો સંબંધ બતાવ્યો શરીરનો માલિક અંદર રહેલો આત્મા તે નિરંતર ગતિ પ્રવૃત્ત થયેલો તે પોતે જીવ છે. હવે તે કેવો છે ? પાતિક છે. ફરી ફરીને એક જન્મમાંથી બીજા જન્મમાં તે ઉપપાત છે. તેમાં મનુ તે આપપાતિક છે. આ સૂત્ર સંસારીનું સ્વરૂપ બતાવે છે. તે મારો આત્મા આ પ્રાણ કે નહિ તેવું જ્ઞાન કેટલુંક અજ્ઞાની જીવોને નથી હોયને હું કોણ છું પૂર્વ જન્મમાં નારકીય, પશુ, મનુષ્ય કે દેવ હતો, અને ત્યાંથી આ મનુષ્ય જન્મમાં આવેલો. અને મરણ પછી ફરી વળત હું ક્યાં પેદા થઈશ એ પ્રશ્ન કોણ બતાવું જ્ઞાન નથી હોતું. જો કે અહિં બધી જગતે જાણ દિશાવટ અધિકાર અને પ્રજ્ઞાપક દિશાવટ છે. તોય પૂર્વ સૂત્રમાં સાક્ષાત્ પ્રજ્ઞાપક દિશા સીધી છે અને અહિં તો કદિશ્ય ■ એમ જણવું. વારીની ચંકા, અહિં આ સંસારીઓ

દિશા વિદિશામાંથી આવવા વિગેરેની વિગિષ્ટ સંજ્ઞા નિયેધ
 થાય પણ સામાન્ય સંજ્ઞાનો નહિ. આ વાત સંજ્ઞી, જે ધર્મી
 આત્મા છે તેને સિદ્ધ થયો પછી થાય છે. ક્યું છે કે ધર્મી
 સિદ્ધ થાય તો ધર્મનું ચિંતવન થાય છે. હવે તમારો માનેહો
 આત્મા પ્રત્યક્ષ આદિ પ્રમાણ ગોચરથી, દૂર હોવાથી તેની
 શિદ્ધિ નહિ થાય અને તે પ્રમાણે વિચારીએ તો આત્મા પ્રત્ય-
 ક્ષથી અર્થ (આત્મા) સાક્ષાત્કારીથી વિષયી થતો નથી (નજરો
 નજર દેખાતો નથી) કારણ કે તે ઇન્દ્રિયોના જ્ઞાનથી દૂર છે.
 અને અતીન્દ્રિયપણું સ્વભાવથી પ્રકૃષ્ટ પણે છે. અને અતીન્દ્રિય
 પણથીજ તેનું અન્યભિચારી કાર્ય વિગેરેનું ચિન્હ તેનો
 સંબંધ ગ્રહણ કરવાનો અસંભવ છે. (અતીન્દ્રિય તે સર્વદ
 છે. અને તે જાણે, પણ પીળાં સામાન્ય માણસ ન જાણે તો
 કેવી રીતે માને) એવી રીતે પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ થતો નથી તેથી
 રીતે અનુમાન પણે પણ સિદ્ધ થતો નથી, કારણ કે આત્માના
 અપ્રત્યક્ષ પણથી તેની સામાન્ય ગ્રંહણ શક્તિની ઉત્પત્તિ ન
 થાય તથા ત્યાં જુદા પૂર્વક અનુમાન પણ કેવી રીતે થાય,
 જેમ આ જે પ્રમાણ લાગુ ન પડે તેમ જાગમ પ્રમાણની વિ-
 વિશ્વના પ્રતિષ્ઠામાનમાં અનુમાનના અંતરે જલ્દ છે અને પીછે
 જગેએ જલ્દ અર્થમાં સંબંધનો અભાવ હોવાથી અપ્રમાણ
 છે. અથવા પ્રમાણ પણ માનીએ તો પરસ્પર વિરોધી હોવાથી
 જાગમ પ્રમાણ નકામું છે (જુદાં જુદાં જાગમો એટલે જીન
 અને જીનેતરમાં એકજ જાગમ નથી તેથી જલ્દ પ્રમાણ નહ

જીનાગમને નમાને) અને તેના વિના સકલ જ્ઞાની કે
 પણ અમો પતિથી મિદ્ર થતી નથી. તેથી જે પ્રત્યક્ષ
 માન, આગમ, ઉપમાન, અધોપનિધી, દૂર છે. અને
 સંબંધી છદ્મ પ્રમાણના વિષયનો અભાવ છે. તે આત્મ

મર્ક ગરુતોજ નથી તે પ્રયોગથી બતાવે છે (૧) આત્માનર
 હેતુ.

કારણ તે પ્રમાણ પંચકના વિષયથી દૂર છે. ગરુડના શરી
 માફક.

તેના અભાવમાં વિશિષ્ટ મંદાના પ્રતિરોધનાં અમ
 સંભવ વડે સૂત્રની ઉત્પત્તિજ નથી (વાકી કહે છે કે, જ
 માણ પંચકથી આત્મા સિદ્ધ થતો નથી તો પછી સૂત્ર
 રચના કરવાનું કારણ શું) તેનાચાર્યનું સમાધાન,

તમે જે કહ્યું તે સવગ્ન ગુફની સેવા કથી વિના
 ગ્રહંદાચાર્યનું વચન છે સાંગ્યો.

પ્રતિજ્ઞા.

(૧) આત્મા પ્રત્યક્ષ છે, તેનો ગુણ જ્ઞાન છે તે
 પોતાના જ્ઞાનથીજ સિદ્ધપણું છે. અને સ્વસંવિત્ત નિર્મલ
 દ્રષ્ટાંત

વિષયની વ્યવસ્થિતિઓ છે. ઘટ ઘટ વિગેરેને પણ રૂપ
 ગુણ પ્રત્યક્ષ વલ્લે આંખની સામેજ છે તેથી, મરણના અ
 વના પ્રસંગથી ભૂતોનો ગુણ ચેતન્ય છે એવી શંકા ન કર

કરણ કે તેઓનો તેની સાથે હમેશાં સંતિધાનનો સંલગ્ન છે. યાગવા યોગ્ય, અહણ કરવા યોગ્ય. ત્યાગવું લેવું, એ જાણની પ્રવૃત્તિના અનુમાન વડે આપણી માફક પારકા આત્માની પણ સિદ્ધિ થાય છે. આ પ્રમાણે એજ દિશાએ ઉપમાન આદિ પ્રમાણને પણ પોતાની જુદી વડે પોતાના વિષયમાં રાજા માણસે યથા સંભવ યોગ્યતાં કેવળ મોનીન્દ્ર (જિનેશ્વર) ના આ આગમ વડેજ વિશિષ્ટ સંજ્ઞા નિપેદના દારૂ વડે હું હું સોમ આત્માના ઉદ્દેશ વડે આત્માનો સદભાવ સિદ્ધ કર્યો છે. અને જૈનાગમ શિવચર્યાના બીજા આગમો અનાસ પુરૂષના બનાવેલાં હોવાથી આ પ્રમાણજ છે.

અહિ આત્મા છે. એનાજ વડે ક્રિયાવાદિઓના બધા બેદો સમાયા અને આત્મા નથી, એ વચનવડે આ ક્રિયાવાદીઓના મતોનો આત્મા અદર સમાધેશ કરેલો છે. અને અજ્ઞાની તથા વિનયિકના બધા બેદો તેમાં સમાના હોવાથી સમાવ્યા છે.

વેદોત્તરના લેલો આ પ્રમાણ છે.

અતિથિ પયં કિરિયાણં, અતિરિથિ વાર્દિન દોરુ પુરુષાર્દ
અત્તાપિત ન્તત્તદ્વી, પેણહ આપં જ પત્તીસા ॥ ૧ ॥

૧૮૦) બેદ ક્રિયાવાદિઓના છે અને આ ક્રિયાવાદીના
૧૮૧) વેદો અને અત્તાનીના ૧૮૨) બેદ છે. તથા વિનયિકની
બેદો, ૧૮૩, ૧૮૪.

તેમાં ૧૮૫, ૧૮૬, ૧૮૭, ૧૮૮, ૧૮૯, ૧૯૦, ૧૯૧, ૧૯૨,

નિર્મળ, અને મોટા એ ત્રણ પદાર્થ છે તે સ્વ, પદ્મ, એ
એ એકથી તથા નિઃસ્વ અને અનિઃસ્વ એ એ વિરૂપ તરીકે
તથા કાળ નિયતિ સ્વભાવ, હૃદય, અને અપ્રમા, એ પાંચ
અથા માથે ગુણુના ૬-૨-૨-૫-૧૮૦ બેઠકિયા બાકીના ગણ
આનુ અસ્તિત્વ માનવારા આ પ્રમાણે રહે તે

(૧) હવ સ્વથી અને કાળથી નિઃસ્વ તે, (૨) હવ સ્વથી
અને કાળથી અનિઃસ્વ છે (૩) હવ પરમા અને કાળથી નિઃસ્વ
છે (૪) હવ પરથી અને કાળથી અનિઃસ્વ છે એ પ્રમાણે
કાળના ચાર બેઠક થયા, એ પ્રમાણે નિયતિ, સ્વભાવ, હૃદય
અપ્રમા વિગેરેના ચાર ચાર વિરૂપ થાય, તે પાંચ બેઠક
ગણતાં ૨૦) થાય. આ હવ સાથે થયા. આ પ્રમાણે અહીં
બાકી આઠના બેઠકો લેવા એટલે ૧૮૦) બેઠક થયા તેના સ્વથી
એટલી પોતાનાજ રૂપવડે હવ છે પણ પરથી ઉપાધિત
હૃદય પણ કે હીર્ષપણની માફક નથી તે નિઃસ્વ અને સ્વ
શ્વત છે. પણ ક્ષણિક નથી કારણ કે તે વર્તમાનની માફક
ભૂત અને અવિધ્યમા પણ છે કાળથી એટલે કાળજ
દુનિયાની રિયતિ અને ઉત્પત્તિ તથા પ્રલયનુ કારણ છે

કહ્યું છે કે:—

કાલઃ પચતિ મૂનાનિ, કાલઃ સંહરતે પ્રજાઃ ।

કાલઃ સૃષ્ટિષુ જાગર્તિ, કાલોહિ દુરતિ ક્રમઃ । ૧ ॥

કાળજ ભૂતોને પરિપક્વ કરે છે. અને તેજ સર્વ પ્રમા

તે નામ કરે છે. જાણ સુતેલા હોય તેપણુ કાળના અમેજ
કે મારે કાળ દુઃખેથી પણ ઉત્થાન થઈ શકતો નથી. જાને
તે અતિન્દ્રિય છે. તથા ચે.રા કાળે નયા જાણુ કાળે યાત્રી
દિયત્રી જાણુય છે. સીમ, અરમો, વર્ણ, વિગેરેની
વ્યવસ્થાને હેતુ છે. તથા ઘણુ, ડાઘ, સુદુર્ગ, પ્રદુર્ગ,
અહોરાત્ર, માસ, રૂતુ, વ્યયન, સંવત્સર, ગુપ્ત કંડુપ, પરયો-
પમ, સ્વપ્નરોપમ, ઉન્નતપિણી, અવસ્થાપિણી, પુરુષત્વ પરત્વન,
અતીત, અનાગત, વર્તમાન, સુખે, અદ્વા વિગેરેનો વ્યવહારરૂપ
છે. તથા જીલ્લ વિકલ્પમાં કાળધીજ આત્માનું અસ્તિત્વ
સ્વીકાર્યું છે. પણ પહેલા જાને જીલ્લ વિકલ્પમાં ભેદ એટલો
છે કે આ અનિત્ય છે અને પૂર્વનો નિત્ય હતો. નિત્ય વિક-
લ્પમાં પર આત્માધીજ સ્વ આત્માની સિદ્ધિ સ્વીકારી છે.

પણ કેવી રીતે પરથી આત્માનું અસ્તિત્વ સ્વીકારી
શકાય ? ઉત્તર આત્મા પ્રસિદ્ધ છે કે સર્વ પદાર્થ પર પ
દાર્થના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ, પોતાના રૂપનો પરિવેશક છે.
જેમકે દીર્ઘની અપેક્ષાએ દૂરેવ પદ્મનુ જ્ઞાન છે અને દૂરેવની
અપેક્ષાએ દીર્ઘપદ્મનું જ્ઞાન છે. એમજ આત્મા શિવાયના
સ્તંભ, કુંઠ, વિગેરે દેખીને તેનાથી જુદો જે પદાર્થ તેમાં
આત્મ પદ્મની જુદિ પ્રવર્તે છે. તેથી આત્માનું સ્વરૂપ તે
પરથીજ નિર્ધાર થાય છે. પણ જાણની મેલે નહિ. જેમ
ગીતે વિકલ્પ સિદ્ધ થયો. એવા વિકલ્પમાં પહેલાની માફકજ

પોતાથી અને કાળથી નિત્ય છે ઇત્યાદિ ઉપર પ્રમાણે 'અધુ' યોજવું. તેવીજ રીતે અક્રિયાવાદીઓના પણ-લેહ છે. તે નાસ્તિત્વ વાદી છે. તેઓમાં પણ, જીવ, અજીવ, આશય, બંધ, સંવર, નિર્જરા, તથા મોક્ષ એ સાત પદાર્થ છે. તે સ્વ અને પર એ બે લેહવડે તથા કાળ, ચન્દ્રકા, નિયતિ, સ્વભાવ, ઇન્દ્રિય, અને આત્મા, એ છ લેહવડે ચિંતવતાં-૮૪) વિકલ્પ થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે. જીવ સ્વતઃ એટલે પોતાનાથી અને કાળથી નથીતેમજ જીવ, પરથી અને કાળથી (સિદ્ધ થતો) નથી. આ પ્રમાણે કાળ સાથે લેતાં બે લેહ થયા, તેજ પ્રમાણે ચન્દ્રકા તથા નિયતિ વિગેદેમાં પણ સર્વે જીવ પદાર્થમાં જાર થાય એ પ્રમાણે અજીવમાં પણ જાર લેવા. તે જાર સમક એટલે ૮૪) થયાં તેનો અર્થ આ છે. જીવ પોતાના કાળથી નથી. અહિં પદાર્થોના લક્ષણવડે સત્તા નિશ્ચય કરાય છે. અથવા કાર્યથી નિશ્ચય કરાય છે? અને આત્માનું તેવું કંઈ પણ લક્ષણ નથી કે જેનાવડે અમે તેની સત્તા સ્વીકારીએ. તેમ અણુઓથી પર્વત વિગેદેનો સંભવ થાય તેમ પણ નથી. વળી જણાવું અને કાર્યવડે વસ્તુ ન મેળવીએ તો તે વિદ્યમાન નથી તેમ આકાશનું ક્રમજ વિદ્યમાન નથી તેમ, તેટલું નાટું આત્મા નથી. છીએ વિકલ્પ પણ જે આત્માને પોતાથી નથી સ્વીકારતો તે આકાશના ક્રમજની માફક પરથી પણ નથી. અથવા સર્વ પદાર્થોનાજ પર ભાગમાંના અદર્શનથીજ સર્વ અવોહ (?) ભાગ સૂક્ષ્મપણથી અને હિસાબ (તે જાનને) ન

અન ઉપવ્રજિધી સર્વં અનુપવ્રજિધી, નાસ્તિત્વને સ્વીકારીને
હીએ. કહ્યું છે કે—

યાવદ્ દદ્યે પરસ્તાવદ્ મામઃ સચ નદદ્યતે. इत्यादि
જેટલું દેખાય છે તેટલોજ ભાગ પછવાડે છે. અને
તે દેખાતો નથી વિગેરે તથા યદ્દાધી આત્માનું અસ્તિત્વ
નથી (નાસ્તિત્વ છે). પ્રશ્ન, આયદ્યજા તે શું ? ઉત્તર—
અનભિસંધી (અનાયાસે) અર્થની પ્રાપ્તિ થાય તે યદ્યજા છે.
અતર્કિતો પરિથિ તમેવ સર્વ, ચિત્રં જનનાં સુલ્લ કુલ

જાતમ્,
કાકરુપ તાદેન યથાભિ ધાતો, ન બુદ્ધિ પૂર્વોઽથ વૃથા
સત્યં વિશાવાસ્મ વને વસામો, મેરિં કરાગ્રૈરપિ ન

સ્પૃશામઃ

લોક પાત્રા, મેરિં વિશાવાઃ
પરિતાડંયન્તિ ॥૨॥

વિના વિચારનું આ માણસોનું આશ્ચર્યકારક સુખ હું
ખનું થવું તે ઉપરિચિત્ત યોગ્યુંજ છે. જેમ કામદાતા જેમ
વાધી તાડવું પડવું થાય તે જેમ કામદાએ પાડવું
નથી તેમ જગતમાં જે કંઈ થાય છે, તે બુદ્ધિ પૂર્વક નથી
પણ તેમાં હોડોનું યોદ્ધું અભિમાન છે (કે મેં આ કર્યું) ૧.

અમે વનના પિશાચો છીએ તે જાણું છે. અમે હાથથી
 ભેરીને ચડકતા પણ નથી તો પણ ચઢનાએ લોકો એકઠા
 થાય છે અને દહે છે કે પિશાચો ભેરીને વગાડે છે. ૧.
 (પંચ તંત્રમાં આને મળતું એક દ્રષ્ટાંત છે. કેઈ સરકરમાંથી
 થુટો પડેલો ભેરીવાળો સિંહના મારથી મરી ગયો અને
 તેની ભેરી વાંદરાના હાથમાં આવી તે કેઈ વખત વગાડે
 અને તે પહાડમાં જાય તે લોકને સંભળાય તેથી આનુબા-
 જુના લોકો ગભરાયા કે પહાડની અંદર પિશાચો ભેરી
 વગાડી દરાવે છે. તેથી લોકો ડરીને નાસવા લાગ્યા તેમાં
 કેઈ કિંમતવાને દૂધ લઈ વાંદરાઓને એકઠાં કરી તેમની
 સાસેથી ભેરી લઈ લીધી અને લોકોનો વહેમ મટાડ્યો. એમ
 કાગળના બેસવાથી તાડનું જાડ પડે તો પણ તેમાં કાગળની
 બુદ્ધિ નથી કે મારા ઉપર તાડ પડશે, તેમ તાડનો અસિ-
 પ્રાય નથી કે કાગળ ઉપર પડું. છતાં તે ભેડ થાય છે.
 એ પ્રમાણે. જાડીનું પણ વિન્ય વિચારનું, અજ્ઞા કૃપાણી,
 આનુર ભેષજ, અથ કંટક વિગેરે દ્રષ્ટાંતો પણ જાણી લેવાં
 એ પ્રમાણે બધા પ્રાણીઓનાં, જન્મ, મરા, મરણ વિગેરે
 લોકમાં જે કંઈ થાય તે બધું કાકતાલીય ન્યાય માફક જાણવું,
 એવીજ રીતે, નિયતિ સ્વભાવ, ઇશ્વર, આત્મા વિગેરેથી પણ
 આ આત્માને, અસિદ્ધ કરવો, (જેટલે આત્માની દરેક રીતે
 અસિદ્ધિ બતાવવી) ક્રિયાપાત્રના ટક ભેદ થયા. હવે અદ્ય-
 નીઓના દહ ભેદ બતાવે છે; તે આ પ્રમાણે.

પૂર્વે જીવાદિ નવ પદાર્થ કહી ગયા, તેની રીતે ઉત્પત્તિ દશમી લેવી તે દશેને સત્, અસત્, સદસત્, જન્ય જન્ય, સદ્ વજન્ય, અસદ્ વજન્ય, અને સદસદ્વજન્ય આ સાત ભેદ વડે જાણવાને શક્તિમાન નથી તેમજ જાણવાથી શું પ્રયોજન છે ? તેની જાણના નિચે મુજબ, જીવ વિદ્યમાન છે એમ કોણ જાણે છે ? અથવા જાણવાથી શું લાભ ? અથવા જીવ અવિદ્યમાન છે અથવા જાણવાથી શું લાભ ? જે પ્રમાણે જીવાદિકમાં પણ સાત વિકલ્પ, તે પ્રમાણે કાલ સાત ગણતાં (૬૩) જામ થયા તેમાં આર બીજા ઉમેરવા તે જ છે. વિદ્યમાન (જીવી) જાવની ઉત્પત્તિ કોણ જાણે છે ? અથવા જાણવાથી શું પ્રયોજન ? જાડીના તણુ વિકલ્પ ઉત્પત્તિ, ઉત્તર કાળ પદાર્થના અવધવની અપેક્ષાએ છે. તેનો સંભવ થતો નથી તેથી તે તણુ નથી કહ્યા એટલે આર ભોગ્ય સંભવે. તે ઉમેરતાં કુલ (૬૭) થયા. આમા જીવ સત્ છે ? કોણ જાણે છે, તેનો અર્થ આ છે કે.

કોઈને વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી કે જે હિન્દિઓથી અતી જીવાદિ પદાર્થોને જાણી શકે અને તેમના જાણવાથી કો પણ ફળ નથી જેમકે જીવ નિત્ય, સર્વગત મૂર્ત શાનાં શુણ્ણ ઉપેત અથવા ઉપરના શુણ્ણથી વ્યતિરિક્ત છે. આં તેથી કયા પુરુષાર્થની સિદ્ધિ થાય ? તેથી અજ્ઞાનજ્ઞ એવ છે. વળી તુલ્ય અપરાધમાં, અજ્ઞાનતાથી કરવામાં લોકોમાં સ્વરૂપ દોષ છે. અને, તેજ પ્રમાણે લોકોનામાં પણ આકું

કેક (મનથી પાપ કરનાર) અનાલોગ (અનુપમ) સહસ્રાકાર
(જલદી,) વિગેરે કાચું થાય તેમાં હુલ્લક (નાનો) સિદ્ધુ તથા
ચવિર, ઉપાધ્યાય, આચાર્ય ને અનુક્રમે વધારે વધારે પ્રાય-
શ્રીત છે, તેવું બીજા વિકલ્પમાં પણ ચોજવું.

વિનય વાદીના ઉર ભેદ આ પ્રમાણે છે.

દેવતા, રાજા, યતિ, જાતિ, સ્થવિર, અધમ, માતા, પિતા,
એ આઠમાં મન, વચન, કાયા, અને પ્રદાન, એ ચાર પ્રકારે
વિનય કરવો તે આ પ્રમાણે, આ દેવતાઓનો મન, વચન,
કાયા, અને દેશ દાળની ઉત્પત્તિ પ્રમાણે દાન દેવા વડે વિનય
કરવો. આ વિનયથીજ સ્વર્ગ, અપવર્ગ, ના માર્ગને તેઓ
સ્વીકારે છે. અને નીચેઈતિ (નીચે નમવું) અને નમ્રતા
ખતાવવી તે વિનય છે. બધી જગોએ આ પ્રમાણે વિનય
વડે દેવ વિગેરેમાં હીન થયેલો. સ્વર્ગ મોક્ષનો મેળવનારો
માય છે. કહું છે કે.

વિનય્યા ણાણં ણાણામો, દંસણં દંસણાહિ ચરણં ચ ॥
ચરણાહિ તો મોક્ષત્તો, મોક્ષે સોક્ષ્યં અણાયાહં ॥૧॥

વિનયથી જ્ઞાન, જ્ઞાનથી દર્શન, દર્શનથી આરિત્ર, આ-
રિત્રથી મોક્ષ અને મોક્ષથી અવ્યાપાધ મુખ્ય છે. અકિં-
આં ક્રિયાવાદીઓમાં અસ્તિત્વ છે. છતાં તેમાં પણ કેટલા-
કમાં આત્માને નિત્ય, અનિત્ય, કર્તા, અકર્તા, મૂર્ત,
અમૂર્ત, સ્યામાકે તાંડુલ માત્ર, અંગુલાના પર્વ જેટલો

હોવાની શીખા સમાન, હૃદયમાં રહેલો, વિરો-
 તે આપવાતિક છે. તથા અધિવાદીઓમાં
 નથી તે ક્યાંથી આપવાનિક (હૃદયન વગર) પડે-
 થાય ? અને અસાધ્યોએ આત્માને વિરો અપ્રતિપત્તિ
 કરતા પણ તેઓ જ્ઞાનને નકામું અને છે. વિવેક-
 પણ આત્માના અસ્તિત્વમાં અસ્વીકાર નથી પણ વિ-
 વિના બીજું એક સાધનજ નથી જોવું માને છે તે
 સામાન્ય આત્માના અસ્તિત્વ સ્વીકારથી અધિવાદીઓ
 દુર ક્યાં (તેમના માનવાને જોડું કહું) અને આત્મા
 નમાનવું તેમાં આ પણ તેમજો વિચારવું લેઈએ.

શાસ્ત્રા શાસ્ત્ર દિવ્ય, પ્રયોજનં વચનં હેતુદ્દાન-
 સંજિત ન શૂન્યં છુવતા, તદ માયાયા પ્રમાણે સ્વાત્-
 પ્રતિપદ્ધિ પ્રતિપેધો, સ્તથે ચૂન્યં કથં અર્થેતસર્વ-
 તદ માયેનતુ સિદ્ધા, અપ્રતિવિદ્યા જગત્પર્યાઃ ॥

અપરેશ, શાસ્ત્ર, શિષ્ય, પ્રયોજન, વચન, હેતુ-
 દ્રશ્યંત છે તે બધા બેલનારથી શૂન્ય નથી. તેના અર્થો-
 અપ્રમાણ છે. (આત્માના અસ્તિત્વ સ્વીકારે તેજ
 કામનાં છે. નહિ તે તેઓનું બેલવુંજ આત્માના
 અપ્રમાણ છે.) ॥ ૧ ॥

પ્રતિપેધ કરનાર અને પ્રતિપેધ એ શૂન્ય હોય તે
 ટૂંકી-રીતે થાય અને પ્રતિપેધ કરનારના અસાધમાં

તે દેવો વગરના પદ્મો સિદ્ધ થાય એ પ્રમાણે
 'નાચ્યા' કહે છે. કે આદેશોનું અર્થજ ચથાગોચર રીતે
 નેરાકરણ સમજવું. વચમાં સમજવા માટે વારીએ શંકા
 દેલી કે આત્મા નથી તો સૂત્ર આપાટે કરવું તેનું સમા-
 નન થયું. હવે ચાલુ વાત કહે છે.

તેમા અર્થ કેટલાકને તેની ખબર નથી કે હું ક્યાંથી
 આવ્યો છું એનાવટે કેટલાકનેજ સંજ્ઞાનો નિષેધ કરવાથી
 કેટલાકને છે તેપણ કહેલું સમજવું. તેમાં સામાન્ય સંજ્ઞાનું
 એક પ્રાણીમાં સિદ્ધપણથી અને તેનું કારણ બલુવાથી
 અર્થિઆ અર્થિચિત્ત પછે છે (સામાન્ય સંજ્ઞાનું વિ-
 શેષ પ્રયોજન નથી) પણ અર્થિ વિશિષ્ટ સંજ્ઞાની જરૂર છે
 અને તે કેટલાકનેજ દોવાથી તથા તે સંજ્ઞાનું બીજા સ્વમાં
 જનાર આત્માને સ્પષ્ટ સ્વીકાર. તે સંજ્ઞા ઉપયોગી પણાથી
 સામાન્ય સંજ્ઞાના કારણના પ્રતિપાદનને ઊપરિને દ્રુત વિશિષ્ટ
 સંજ્ઞાના કારણોને સૂત્રકાર બતાવે છે.—

સેજં પુન જાણેજ્ઞા સહ સંમદ્ વા એ પરવાગ-
 રણેણ અણ્ણેસિં અંતિ ણ્વા સોચા તંજહા-પુરત્થિ
 નાઓ, વાદિસાઓ, આગઓ અહમંસિ, જાવ અ-
 ણ્ણપરિઓ, દિસાઓ અણુ દિસાઓ વા આગઓ
 અહમંસિ, ણ્વ મંગેસિં જં ણાયં ભવતિ અત્થિ મે
 આયા, ઉવવાહણ જોહમાઓ (દિસાઓ) અણુદિ—

સાબો યા, અણુસંચરદ, સર્વા જો દિસાજો ઝ
 દિસાજો સોડહં (મુ. ૪)

તે જાણે તે હું, આમાં 'સે' શબ્દ માગધી રોડી પ્ર
 પ્રથમાના એક વચનમાં છે. 'ત' શબ્દવટે જણુ' કે
 પૂર્વે' કહેલો જાણુનારો એટલે જેને વધારે ક્ષય ઉપશમ
 તે વિચારે છે કે પૂર્વે' કહેલી દિશા અને વિદિશામાંથી
 આગમન થયું છે. તથા હું' પૂર્વ' જન્મમાં કોણ હતો દેવતા,
 નારાડીય, કે તિર્થંક, અથવા મનુષ્ય હતો અથવા સ્ત્રી, કે
 રૂપ કે નપુંસક હતો ? અથવા લલિધ્યમાં હું' આ મનુષ્ય
 જન્મથી મરીને દેવાદિ શરીરમાં જઈયા એવું વિચારે અને
 સમજે જાથી એમ સમજવું કે કોઈ પણ અનાદિ સંસારમાં
 જમણુ કરતો ખણી દિશામાંથી આગમનને ન જાણે (કરે
 ન જાણે) પણ જે વિચિત્ર સંસ્થાવાળો હોય તે જાણે તે
 મતિ જ્ઞાતવાળો એટલે જેની જુદી ખીલેલી હોય તેના જા-
 વામ' એ છે કે આત્માની સાથે જેની સુખુદ્ધિ હોય તે મું-
 જુદ્ધિવડે કોઈક અન્યાત્મા જાણે છે સૂત્રમાં 'સદ સમ્યક
 આર્' સિ શબ્દથી એમ સૂચવ્યું કે મતિનું આત્મ સ્વસ્થ-
 પણુ' હંમેશાં છે પણુ વેશેષિક મતવાળા મતિને આત્માથી
 જુદી માને છે અને આત્માથી સમવાય વૃત્તિએ ભેદાયલી
 છે. તેવું નહિ' એ સમ્યક આર્' સિ એટલે ચેતાની જુદ્ધિવડે
 તેમાં મિત્ર પણુ અધિકૃત ચેતાનાં માને છે તેથી મતિ પણ

અહિં 'સહસ્રમ્પદ્મવતિ' આ પદ સૂચમાં છે. તેમાં પદવટે જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરેલું છે 'મન' પાત્ર અર્થમાં છે. કારણ કે મનન તેજ મતિ (બુદ્ધિ) અને તે જ્ઞાન કેવું છે. તે બતાવે છે. અવધિ, મન કેવળ અને ભતિ સ્મરણ, રૂપવાણું છે. તેમાં હોય તે સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા બંને બંધે છે એ મન પયોયજ્ઞાની પણ બંધે છે. પણ કેવળીતો અનંતા (તમામ) બંધે છે. તથા ભતિ સ્મરણવાળો સંખ્યાતા બંને બંધે છે જ્યાંની વાત સ્પષ્ટ છે. ॥ ૬ ॥

દીકા નહિં છતાં છાસકમી ગાયાને અર્થ થયે તાવીએ છીએ 'પર વધ વાગરણ' તે જિનવ્યાકરણ જિનેશ્વરથી પર બીએ નથી, તથા બીજાઓની સાંજાગીને, તથા જિનેશ્વરથી સર્વ પર અન્ય છે. નિવેની યાઓથી જાણીએ કે કોઈ અપ્રાપ્તમાને ધર્મ રૂચિની મ સ્વયં ભતિ સ્મરણ પ્રગટ થાય છે. કોઈને જિનેશ્વર પાસે નામથીને થાય છે. જેમ મહાવીર સ્વામી પાસે જાતમ થીને થયું તથા અન્ય પાસે એટલે મહિતાથ અમર મિત્રાને મહિ કુમારીએ સુવાઅવસ્થામાં જોય કરતાં (ગેને) બનિ સ્મરણ જ્ઞાન થયું. એ નિવેની કથાથી સમજા અહિંમાં સહસ્રમ્પદિ વિગેરે પરિજ્ઞાનમા મુખ્યો સમ મટે ત્રવ દર્શાવે બતાવે છે.

વસંતપુર નગરમાં અત્યંત નાને રાત્ર છે તેની ધારણી નામની મહાદેવી (પદ્મરાણી) છે. તેને ધર્મરૂચી નામનો પુત્ર થયો, તે રાત્ર એક દિવસ તાપસપણે વ્રત લેવાની ઇચ્છાવાળો. ધર્મરૂચિને રાત્ર સોંપવાની તંચારી કરવા લાગ્યો. તે જોઈને ધર્મરૂચિએ પોતાની માતાને પુછ્યું કે મારો પિતા રાત્ર શામટે તજે છે ? માએ કહ્યું બેટા ! આ નારકી વિગેરેના સકળ દુઃખના હેતુમૂલ તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષ માર્ગમાં વિગ્ન કરનાર અર્ગલા (આગળી) સમાન તથા અવશ્ય દુઃખ દેનારી લક્ષ્મી વડે છું પ્રયોજન છે ? પરમાર્થથી આ લોકમાં પણ અભિમાન માત્ર ફળ દેવાવાળી છે. તેથી તેને છોડીનેજ સકળ સુખતું સાધન જે ધર્મ તેજ કરવાને તારો પિતા ઉદ્યમ કરે છે. ધર્મરૂચિ તે સાં- લળી બોલ્યો કે જો લક્ષ્મી આવીજ છે તો મારા પિતાને હું અનિષ્ટ છું કે જે આવી સકળ દોષને ધારનારી લક્ષ્મી મને સોંપે છે. અને સકળ કલ્યાણના હેતુ ધર્મથી મને દૂર કરાવે છે ? એમ કહી પિતાની આજ્ઞા લઈને જાપ સાથે પોતે પણ તાપસના આદ્યમમાં ગયો. ત્યાં બધી તાપસ સંબંધિ ક્રિયા યથા યોગ્ય કરી અને રહ્યો. એકદા અમાવાસ્યાના પહેલાં એક દિવસે કોઈ તાપસે ઉદ્ધ ધોપણા કરી કે હે તાપસો ! આવતી કાલે અનાકુટિ છે. (અગતો પાપી, અણુજો) છે. તેથી આજેજ સમિત (હોમના વાક્ય) પુત્ર કુશ (હર્ષ) કંદ, ફળ, મૂળ વિગેરે

હવે આપણી આત્મ વાતને કહીએ છીએ. કે
 છે તે હું આ પદ વડે અહંકાર જ્ઞાન વડે આત્માના
 વડે પૂર્વ વિગેરે દિશાઓમાંથી પોતાના આત્માને આવેલો
 જરાપણ રોકાણ વિના ભવ જમણમાં પડેલો પોતાને ન
 નિત્ય અને પર્યાય અર્થપણે અનિત્ય હું એમ જે
 તેજ ખરી રીતે આત્મવાદી છે. એવું સૂત્રકાર બંધારે

સે આયાવાદી લોપાયાદી કમ્પાવાદી
 યાવાદી (સૂ. ૬)

તે એટલે જે પૂર્વ નારક, તિર્થંચ, મનુષ્ય, દેવગણ
 ભાવ દિશામાં અને પૂર્વ દિશા વિગેરે પ્રજાપદ દિશામાં
 પોતે પોતાના આત્માને, અણુક, અમૂર્ત, વિગેરે
 વાળો ભણે છે. તે આત્મવાદી, એટલે આત્માને જે
 સ્વભાવવાળો છે. અને જે પૂર્વ, કેદેશ પ્રમાણે આત્મા
 સ્વીકારે તે અનાત્મ વાદી (નાસ્તિક) જાણવા. વળી
 આત્માને સર્વ બધાથી, નિત્ય, અને સર્વોત્ક્રમ માને છે,
 પણ અનાત્મ વાદી છે. કારણ કે સર્વ બધાથી અ
 નિર્ગિય પણ દેવાથી બીજા ભવમાં સંક્રાન્તિ ન થાય
 સર્વંથ નિત્યપણે પણ, અપ્રમુત, અનુરૂપ, સ્થિર,
 સ્વભાવ, જે નિત્યનું લક્ષણ દેવાથી, મરણનો અભાવ
 અને ભવ સંક્રાન્તિ પણ નજ યાય, સર્વંથ દુષ્ટિક માન
 પણ નિર્મૂળ વિનાશથી, તેજ હું, આવું પૂર્વ તથા ઉત્તરનું

પ્રધાન (લોકાણુ) ન થાય. જે આત્મવાદી છે. તેજ પરમાર્થથી
 લોક વાદી છે. કારણ કે અવલોકે (જુએ) છે તે 'લોક'
 એટલે પ્રાણી ગણ, તેને જાણવાનો જેનો સ્વભાવ છે તે આ
 વચનવડે જેઓ આત્માને અદૈત માને છે, તેનું ખંડન કરવા
 આત્માનું બહુત્વ કહ્યું. અથવા લોચાવાદી ને બદલે 'લોકા
 ગતી' : એ શબ્દ લખ્યો તો લોક ચાદરજન્ય પ્રમાણ છે. તે
 અથવા પ્રાણીગણ તેમાં આવવાના સ્વભાવવાળો આ વચન
 વડે વિશિષ્ટ આકાશ ખંડની 'લોકસંજ્ઞા' બતાવી અને
 તેમાં જીવાસ્તિકાય (જીવસમૂહ) ના સંલવધી જીવોનું
 ગમન આગમન સૂચવ્યું છે. તેજ જીવ દિશા વિગેરેમાં
 જવાના જ્ઞાનવડે આત્મવાદી અને લોકવાદી સંવૃત (ધુન્ધુ)
 છે અને તે અમુમાન (પ્રાણ ધારણ કરનાર) છે. કર્મ-કાં
 એટલે જ્ઞાનાવરણીય આંક કર્મ છે તેને ધૈર્યવાન જીવ
 વાળો કારણ કે નિશ્ચય, મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રવૃત્તિ
 યોગોથી પહેલા પ્રાણીઓ ગતિ અવિરત કરી રહ્યા
 હશે છે. ત્યાર પછી તે તે વિરૂપ રૂપવાન બનેલા
 તપ થાય છે. અને કર્મ છે તે પ્રવૃત્તિ કરીને અવિરત
 પ્રદેશરૂપ ચાર પ્રકારે બલુવાન આ સ્વભાવે કર્મ કરનાર
 નિયતિ, ઇશ્વર, આત્મવાદી જે સ્વભાવે અવિરત
 નવું ખંડન કર્યું બહુત્વ કરીને કર્મવાન તેજ પ્રમાણ
 કારણ કે યોગના નિમિત્તે કરીને કર્મ કરનાર છે
 આપાર છે. અને આત્મવાદી જે સ્વભાવે

આત્માનું ક્રિયાના પરિણામવડે પરિણામપણું સ્વીકાર્યું તેથી (દુષ્ટિવાદી વિગેરેનું ખંડન થયું છે.) અને તેનાજ અનુસારે સંસાર અનુમાનથી અતીત અનાગત ભાવોમાં પણ આત્માનું અસ્તિત્વ બાજુનું અથવા આ ક્રિયા પ્રબંધના પ્રતિપાદનથી કર્મના ઉપાદાન રૂપ છે. જે ક્રિયા છે તેનું ફલરૂપ બતાવેલું બાજુનું. ॥ ૬ ॥ હવે શિષ્ય પ્રશ્ન પુછે છે કે આટલીજ ક્રિયા છે કે બીજી કોઈ છે તેને આ-ચાર્ય મહારાજ બતાવે છે.

एपावंति सन्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा
परिजाणिषन्वाभवन्ति (सू० ७)

આટલીજ વિશિષ્ટ ક્રિયાઓ જે પૂર્વે કહેલી છે, તે સર્વ લોક એટલે પ્રાણી સમૂહમાં કર્મનો સમારંભ છે તે અતીત, અનાગત, વર્તમાન, ભેદ વડે કર્યું, કરાવ્યું, અને અનુમોદયું એ વડે તમામ ક્રિયાને અનુસરનાર 'કરેછે' એ શબ્દવડે બધી ક્રિયાનો સંગ્રહ થાય છે. આટલીજ ક્રિયાઓ બાજુવી. બીજી નહિ અને પરિણા એ પ્રકારની છે. સપરિણા અને પ્રત્યા-ખ્યાન પરિણા તેમાં સપરિણા (મળેલા બોધ) વડે આત્મા અને બંધનું અસ્તિત્વ છે. પૂર્વે કહેલી કર્મ સમારંભની બધી ક્રિયાઓ વડે બાજુપણું થાય છે. અને બાજુયા પછી પ્રત્યા-ખ્યાન પરિણાવડે બધા પાપોને આવવાના હેતુરૂપ કર્મના સમારંભોના પચ્ચખાણ કરવાં જોઈએ (બને ત્યાંજુધી છોડવાં જોઈએ) આટલા સામાન્ય વચનવડે જીવનું અસ્તિત્વ સાધ્યું છે. અને તે આત્માનું દિશાઓનું જે ભ્રમણ તેના હેતુઓના

લાખ અને મનુષ્યની સૌદ લાખ છે. તથા શુભ અશુભ લોભ
 યોનિયોતું અનેક રૂપ પણ છે. તે ગાથાઓથી બતાવે છે
 સૌંદર્યદી જોળીઓ, ચંડરાસી ત્રીય સપ સહસ્ત્રાં
 અસુમાઓ ય સુમાઓ, તત્ત્વસુમાઓ રૂમા જાળ!

શીતાદિ લેદ્યો ચારાશી લાખ યોનિયો છે. તેના શુભ અ
 અશુભ એવા બે લેદ છે. તેમાં શુભ યોનિયો નીચે પ્રમાણે
 અસંખ્યાત મણુસ્તા, રાઈસર સંસ્ત્રમાદિ આઝળે!
 તિત્થગર નામગોત્રં, સંઘ્ય સુદં દોડ નાયઢં ॥ ૧:
 તત્ત્વધિય જાદ સંપન્નતાદિ, સેસાડહંતિ અસુમાઓ!
 વેપંસુ કિયિસાદિ, સેસાઓ હંતિડ સુમાઓ ॥ ૨:
 વેપંધિય તિરિપસું, રૂપ ગય રપણે હંતિડ સુમાઓ
 સેમાઓ અસુમાઓ, સુભવણે ગિદિયા દીયા ॥
 દેયિંદ ચક્કાદી, તળાઈ મોતું ચ તિત્થગર ભાવે!
 અળમાર ભાવિ તાવિય, સેસાડ અળેત સોપતા!

અસંખ્ય આયુષ્યાગ્રા (શુભશ્રીયા મનુષ્યો.) અને ધં.
 આયુષ્યાગ્રા રાજેશ્વર વિગેરે તથા લીર્યંકર નામ ગ્રોત્ત
 ને સુવ હોય છે. તેમને બધું શુભ હોય છે. અને તેમાં
 પણ લાતિ સ્મરણ જ્ઞાનવાગ્રા વિગેરે શુભ હોય છે. અને
 બાકીના અશુભ બાજુના અને દેવયોનિમાં પણ કિન્નિરિ
 ડિ.૧.૫ બીજી દેવયોનિયો શુભ બાજુની પર-૩૩

પંચેન્દ્રિય તિયંચ યોનીયોમાં ઘોડા, હાથી, વિગેરે જે ચક્ર
 તિનાં રત્નો છે, તે શુભ યોનિ તથા શુભ વર્ણવાળા
 કેન્દ્રિય વિગેરે શુભ હોય છે (૪) દેવેન્દ્ર તથા ચક્રવર્તિ
 સ્થામાં તથા તીર્થંકર ભાવને મૂકીને તથા ભાવિત અનગારો
 સાધુ) મુકીને જાકીના જીવો અનન્તવાર યોનિયોને
 રચ્યા.

આ અનેક રૂપવાળી યોનિયોને દિશા વિદિશામાં પર્યટન
 રનારો કર્મને ન લાણનારો આત્મા પોતાની સાથે જોડે છે
 (યોનિમાં જન્મે છે) એટલે યોની સાથે સંધિ કરે છે.
 જોઈ જગાએ ' સંધાવર્ધ ' પાડે છે. તેનો અર્થ આ છે કે
 વારંવાર તે યોનિયોમાં વ્તય છે. અને તેના સંધાનને અનુ-
 ભવે છે તે જતાવે છે. વિરૂપ એટલે ગિજત્સ અમનોત્તરૂપ
 વાળા સ્પર્શો જે દુઃખ દેનારા છે તે દુઃખ સમુદ્ધને સ્પર્શ
 કરવાથી પીડાય છે. ' તાત્ સ્વપાત્ ' શબ્દથી તેનો વ્યપદેશ
 કર્યો છે માટે લાણુવું કે દુખો લોગવે છે. આ તો ઉપલક્ષણ
 માત્ર વેદના છે. કે એવા સ્પર્શોને અનુભવીને દુઃખ લોગવે
 તેવી રીતે શરીર સંબંધી અને મન સંબંધી પણ દુખો
 અનુભવે છે. (નારકીની અંદર જીવોને તે સ્થાનની વેદના
 શરીરને પીડે છે. તેમ મનમાં વિકલ્પોનાં પણ ઘણાં દુખો
 છે. તે જતાગ્યાં છે.)

અહિં સ્પર્શ ગ્રહણ કરવાથી એમ સમજવું કે સ્પર્શ

કરીને તાદ્ધ્યમાં ચોથી વિભક્તિ છે, એટલે હવિતનું વંદન, માન, પૂજનને માટે કર્મ આશ્રવમાં અજ્ઞાન હોયે પ્રવર્તે છે. આ સમુદાય અર્થ છે. ફક્ત પરિવંદન માટેજ કર્મ જાય છે. એમ નહિં પણ બીજા માટે પણ છે તે બતાવે છે. જન્મ, મરણ, અને મુકાબુ એટલે જ મરણ, તથા મોક્ષન સમાહાર દંદ કરીને તાદ્ધ્યે જ વાપરી એટલે પ્રાણીઓ જન્મ, મરણ, અને મોક્ષને તેવી ક્રિયામાં પ્રવર્તમાન બની કર્મોને મદદ કરે છે. જન્મ માટે કૌંચઅરિ (કાર્તિકેય) નું વંદન આદિ પ્રિય છે. તથા જે જે ઉત્તમ વસ્તુઓ અહિં જાણી વિગેરેને જ છે તે તે બીજા જન્મમાં લોગવશે એ પ્રમાણે મનુષ્યે જ કહેવ છે.

વારિ વસ્તુતિમામોતિ, સુલ્લમક્ષર્યમન્નદઃ

તિલ્લવદઃ પ્રજામિષ્ટા-માયુદ્ધ મમયમદઃ ॥

પાણી અપનારે તૃપ્તિ પામે છે. અન્ન અપદે અશુદ્ધ મુખ લોગવે છે. તલ દેનારે દંચિત પ્રભને જ છે. અને અભયદાન દેનારે દીર્ઘાયુષી થાય છે. ॥ ૧૧ ॥ અહિં એકજ મુખાનિત છે. અમય પ્રભને તે ગુણ (દાનાં જોડાં ફુલડી) માં કવિષ્ઠ કબૂત્રીની માફક છે. પ્રભને કુમાર ઉપદેશથી દિવ્યદિમાં પ્રવર્તિ હોયે ક્રિયા કરે તથા મરણને માટે પિંડદાન વિગેરેની ક્રિયામાં પ્રવર્તે છે.

યવા મારો સંબંધી એણે માર્યો છે. એમ ધારી તેનું વેર
 યવા માટે તેના વધ ખંધમાં પ્રવર્તે છે તથા પોતાના
 રણની નિવૃત્તિ માટે દુર્ગો વિગેરે દેવીએ માગેલો ખંડ
 રેગેરેનો લોગ આપે છે. અથવા યશો ધર્મની માફક
 માટાનો કુકડો ખનાવીને ધરે છે. તથા ગોશ્વને માટે જેનું
 ચેત્ત અજ્ઞાનથી ઘેરાયલું છે, એવા મનુષ્યો પંચાગ્નિતપ
 વેગેરે જે પ્રાણીઓને દુઃખ દેનારાં. અનુષ્ઠાન છે, તેમાં
 પ્રવર્તમાન થઈને કર્મ ગ્રહણ કરે છે. અથવા જાતિ મરણ
 મન્નેથી મુકાવા માટે હિંસાદિ ક્રિયા કરે છે. આ શિવાય
 ' જાઈ મરણ મોયળાઈ ' ત્તિ, બીજો પાઠ છે. તેનો અર્થ
 એ છે કે લોગનને માટે કૃપી (ખેતી) વિગેરેમાં પ્રવર્તેલા
 પૃથિવી, પાણી, પવન, અગ્નિ, વનસ્પતિ, તથા બે, ત્રણ,
 ચાર, પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા જે જીવો છે, તેમને મારવા માટે
 ઉદ્યમવાન થાય છે. (આમાંના મનુષ્યના શાન્તિમય
 જીવન માટે ગ્રહસ્થાને જે ખાસ જરૂરનાં કૃત્યો
 છે, તે છોડીને આરંભ પરિગ્રહ વિશેષ પહેલું ન કરવા
 તથા આધુઓનો માટે સર્વથા શાન્તિમય જીવન ગુચરવા
 આરંભ પરિગ્રહનો નિષેધ છે.) તથા દુઃખના પ્રતિઘાત (ફર
 કરવા) માટે ધ્યાન રાખી પોતાના રક્ષણ માટે આરંભો કરે છે.
 જેમકે વ્યાધિના પીડાયલા તેતરનું માંસ તથા મદિરા વિગે-
 રેનું પાન કરે છે. તથા વનસ્પતિના નૂળ. છાંદ, પાંદડાં, રસ
 વિગેરેથી સિદ્ધ થયેલો શત પાક વિગેરેને માટે અગ્નિ

મન, વચન, કાયાનો ખરાબ ઉપયોગ બતાવ્યો આ પ્રકારનું શસ્ત્ર ચલાવી જોડવું, જેવી કરવી વિગેરે રંજનાં કામો બંધ હેતુપણે જેમણે બધ્યાં નથી તે અને જેમણે બધ્યા છે તે પરિણત છે. તે બતાવે અહિં પૃથિવીકાયામાં બંને પ્રકારનું શસ્ત્ર ન ચલાવનાર કહેલા સમારંભને પાપરૂપ બાળીને તેને ત્યાગેલા જે ગારો તે પરિણત બાળુવા આ વચનથી એ સૂચવે અહિં આ વિરતિ એટલે હવેને દુઃખ ન હેવું તે હવે તે વિરતિને ખુમ્મે ખુમ્મી બતાવે છે. એટલે કાયાના સમારંભમાં બંધ બાળીને મેધાવી (બુદ્ધિમાન) કરે ? તે બતાવે છે. આ પૃથિવી શસ્ત્ર જે દ્રવ્યસ્થ છે, તે પાતે ન કસાવે ન અનુભવે એ પ્રમાણે મન, કાયા, તથા અતીત, અત્યમત, કાળના પણ પચ્ચખાતુ મારે પૃથિવીકાયાના હવેને ઠાંધ પણ રીતે દુઃખ ન વિગેરે. આ પ્રમાણે કરેલી નિરૂત્તિવાળો મુનિ છે, એન બુદ્ધ પણ બીજા નહિ, હવે આ વિષયને સંકેતમાં કે જેઓએ પૃથિવી હવની વેદનાનું સ્વરૂપ બધ્યું ॥ પૃથિવી જોડવો જેની કરવી તેમાં કર્મબંધને છે. તે બધ્યું છે. તેથી અપરિણાવટે બાળીને પ્રત્ય પરિણાવટે તેને ત્યાગે તે મુનિ છે. આ પ્રમાણે બંને રની પરિણાવટે બાળે તથા જે ત્યાગે તે આડ પ્રકારન

તે સાવધ અનુષ્ઠાન ત્યાગવાથી તે પરિણાત કર્મા મુનિ
પણ ન ત્યાગનારો શક્યાહિ મુનિ ન બાલ્યો.

મર્વામિ ' શબ્દનો અર્થ પૂર્વ માફકજ છે. શસ્ત્રપરિણાનો
ઉદ્દેશો પુરો થયો. પૃથિવીનો ઉદ્દેશો પુરો થયો. હવે
યનો ઉદ્દેશો કહે છે. તેનો સંબંધ આ પ્રમાણે છે.
ઉદ્દેશમાં અને તેમાં પૃથિવીકાયના જીવ સિદ્ધ કર્યા
વધમાં કર્મ જાંધ જતાવ્યો અને ઉવટે મોક્ષ માટે
ધર્મ જતાવ્યો, તેજ પ્રમાણે હવે અનુક્રમે આવેલું
અનુક્રમ જીવત્વ અને તેના વધમાં જાંધ અને કરવી
વિરતિ જતાવે છે. આ પ્રમાણે જીવ અને ત્રીજા
નો સંબંધ છે. તેના ચાર અનુયોગ દ્વાર કહેવા તેમાં
નિષ્પન્ન નિર્દોષમાં અપકાયનો ઉદ્દેશો છે. અને જેવું પૂર્વે
ત્રીકાય જીવનું સ્વરૂપ સમજાવવાને માટે નિર્દોષા વિગેરે
દ્વાર કહ્યાં હતાં તે અહિં સમાનપણે હોવાથી તેજ
રાખી કહક વધારે જતાવવાની ઇચ્છાથી ઉદ્ધાર
નિશ્ચિંતકાર કહે છે.

સ્ત વિદારાહં, તાહં જાહં હવંતિ પુઢરીણ ।

સ્તી ઉવિહાણે, પરિમાણુ વમોગ સત્યે ગ ॥૧૦૬॥

અપકાયના પૃથિવીકાયમાં જતાવ્યા પ્રમાણે નવદારો છે.
લેદ એટલેજ છે કે વિધાન (પ્રરૂપણ) પરિમાણુ,
મન, શસ્ત્ર, સંબંધમાં તે પૃથિવીથી જુદી રીતે છે
જાણવું. એ શબ્દથી લક્ષણ નિર્ણય છે. તુ શબ્દ નિર્ણય

ઉપર કહેલા બાદર અપકાયના સફેદપથી રંગે છે. પર્ણાશ્લેષ અને અપર્ણાશ્લેષ તેમાં અપર્ણાશ્લેષ તે વર્ણ વિગ્રહને ન પામેલા અને પર્ણાશ્લેષ તે વર્ણ, રંગ, અને સ્પર્શના આદેશોવડે હજારો ભેદ છે. અને તેથી સંખ્યેય યેનિ પ્રમુખ લાખે જાણાય છે તે બહુવું. આ બધાની સંવૃત્ત યેનિ બહુ અને તે યેનિ સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર એમ ત્રણ ભેદો તથા રીત ઉપજી, અને મિશ્ર એમ ત્રણ ભેદો છે. એ પ્રકારે ગણતાં અપકાયની સાત લાખ યેનિ થાય છે. કે પ્રકરણ પછી પરિમાણ દ્વારા કહે છે.

જે વાયર વજ્રતા વયરહસ અસંસ્વ ભાગ મિત્તાતે ।
સંસાતિભિ વિરાસી, થાસું લોકા અસંસ્વિત્ત્રા ॥૧૪

જે બાદર અપકાય પર્ણાશ્લેષ છે તે સંવર્તિત હોઈ પ્રવાહ અસંખ્યાતમાં જાગમાં જે પ્રદેશ રાશી ૮ તેના બદલા છે. અને બાકીના જે ત્રણ રહ્યા તે પ્રચર અસંખ્યાત હોઈ કાચ પ્રદેશ રાશી પ્રમાણ બહુવા પછી તેમાં આદરું વિદેશ છે કે બાદર પૃથિવીકાય પર્ણાશ્લેષથી બાદર અપકાય પર્ણાશ્લેષ અસંખ્યાત ગુણ છે, અને બાદર પૃથિવીકાય અપર્ણાશ્લેષથી બાદર અપકાય અપર્ણાશ્લેષ અસંખ્યાત ગુણ છે, તેમજ સુર્ય પૃથિવીકાય અપર્ણાશ્લેષથી સુર્ય અપકાય અપર્ણાશ્લેષ વિદેશ અધિક છે અને સુર્ય પૃથિવીકાય પર્ણાશ્લેષથી સુર્ય અપકાય

મીમા વિશેષ અધિક છે. હવે પરિમાણ દ્વાર કહ્યું. પછી
શબ્દથી મુચ્ચેયું વ્યક્ત્યદ્વાર કહે છે.

इहृत्पिस्स सरीरं, कलला वत्थस्स अरुणो ववन्नस्स
इ उदगंडगस्स य, एसुवमा सव्व जीवाणं॥१?०

શંકા-અપ્કાય અવનયી તેનું વક્તવ્ય સમજાતું નથી
મ પેશાબ વિગેરે દ્રવ્ય છે તેમ પાણી પણ અજીવ છે,
આચાર્યનું તે સંબંધી દૃષ્ટાંત સાથે સમાધાન-જેમ
ધણીના પેટમાં ગર્ભ ઉત્પન્ન થવા સાથે દ્રવ છતાં તે
તન છેતેવીજ રીતે અપ્કાયનું પણ સ્વચેતન પણ નાણુવું.
અથવા પક્ષીના તુત ઉત્પન્ન થયેલા ઇંડામાં ત્યાંસુધી કકણ
પ્રાણ ચાંચ વિગેરે જાંધાયા નથી ત્યાંસુધી પણ પાણી હોય
તાં તે ચેતન છે તેમ અપ્કાય પણ ચેતન છે એમ
કહ્યું. હાથણીનો ગર્ભ તથા ઇંડાનું પાણી લેવાની
ફર એટલીજ કે તેમાં વધારે પાણી હોવાથી સારી રીતે
દૃષ્ટાંત સમજાય છે. તુત ઉત્પન્ન થયેલા એમ કહેવાથી
ત દિવસ સુધીનું લેવું ત્યાં સુધીજ, કલકલ રહે છે પછી
તે ગર્ભનો ભાગ કકણ થઈ જાય છે.

હવે અપ્કાયની સ્વચેતનતા ઉપર અનુમાન કરે છે
નીચે પ્રમાણે.

અસથી ન હણાયું હોય ત્યાં સુધી દ્રવપણું છે તેટલા
પાણી હાથણીના ગર્ભ કલકલની માંદક ચેતન છે. અગિ

નિયોગનું લેવાથી પ્રત્યક્ષ વિગેરેના નિવેધ જાણ્યે તે પ્રમાણે બીજું અનુમાન પ્રયોગથી બતાવે છે.

અંકમાં રહેલા કલકની માફક પ્રાણીનું ક્ષવર્ણ નથી થતું તેથી તે પાણી સંચેતન છે તથા પાણી છે શરીર છે. કારણ કે, છેડી સકાય છે, લેડી સકાય છે, કી સકાય છે, પી સકાય છે, ભોગવાય છે, મુંઘાય છે, લેવાય છે, રપથ કરાય છે, દેખાય છે અને કંઈ પણ છે. આ બધા શરીરના ધર્મો પાણીમાં છે મને સંચેતન છે. (આ બધા સબંધ બતાવીને પાણી એ છે શરીર છે એમ બતાવ્યું.) અને આકાશ વર્તિને કહે છે ધર્મ તે ક્ષય આકાશ વિગેરે પણ લેવા. સર્વ જગતે દેશવ છે. આશ્વાચિચ્છાણ ( ) ના સમૂહની માફક બધું

કંઈ—કેવળ, આકાશપણ, વિગેરે ધર્મો પરમાત્મે પડે છે. તેથી તમારું હેતુ અનેકાંત લેવાય છે.

ઉત્તર—નમ નથી કારણ કે અહિં છે. ઉત્તર વિં હેતુ પણ આંતર કોઈકા છે અને તે બધું હિંદુવાદ ન હોય અનુષ્ઠાની (અર્થે રહેવાય) છે. તે પ્રમાણે પણ નથી. આ કલકનીથી અગ્નિદ્રિય પરમાત્મને અવગણ્યાં

અર્થે વિવક્ષ્ય નથી કારણ કે સર્વ પુરુષ કોઈ કંઈતે રહેતા રહેતા કોઈ છે. અને હવે અહિં ન હોય અહિં આત્મ વિદેશ છે કહ્યું છે કે—

યો નમ્નાતિ વિગાર, મુત્ત જાદન ઓડણિલંનાડ
યાસત્ય હયાઓ, નિઝીવસર્જીવ સ્વાઓ ॥૧॥

અહીં અગ્ર વિગેરે વિગારવાળા મૃતં અનિપલ્લબી પૃથિ
કે વસ્તુ સુધી એટલે પૃથિવી, પાણી, અગ્નિ અને વાયુ
અને તેથી યસથી હણુયડા તે નિહાવ છે અને અગ્રથી
અહીં તે અહીં છે એ પ્રમાણે, અગ્રપણ વિગારવાળા
મૃતં અનિપલ્લબી છે.

(૧) કામ કે... અગ્રપર પાણી પાં, હાથથી પીધ
તેથી અહીં અનિપલ્લબી છે.

(૨) અને પાણી અનિપલ્લબી છે અને કે કે... અગ્રપર
તે પાણી કેટલાંક અહીં અનિપલ્લબી છે.

(૩) અગ્રવા અનિપલ્લબી પાણી અનિપલ્લબી છે.
તે કે કે... અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.
તે કે કે... અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.

અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.
અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.

અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.
અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.

અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.
અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.

અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.
અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે. અગ્રપર પાણી અનિપલ્લબી છે.

સોચા ભગવઓ અળગારાણં અંતિણ્ણુ ઇહ મેં
 ણાયં ભવતિ-એસુ સ્વલુ મંથે એસુ સ્વલુ મોહે
 સ્વલુ મારે એસુ સ્વલુ ણરણ્ણુ ઇચ્છત્થં મહિદ્ધણ્ણુ છોણ્ણુ
 મિણં વિરુ વસ્થે હિં સત્થે હિં ઉદય કમ્મ સમારંભ
 ઉદય સત્થં સમારંભ માણે અણે અણેગ સ્થે વ
 પિહિં સહ । સે વોમ સંતિ પાણા ઉદય નિશ્ચિ
 જીવા અણેગે (સુ. ૨૩)

અન્ય સાધુઓ પોતાની પ્રમત્તયાને લક્ષવત્તારા અથવા સં
 અનુકાનથી લક્ષણ પામેલા જુદા પડેલા શાક્ય, ઉદ્ધવ, કે
 ભુદ્ધ, કપિલ, વિગેરેના જે મુનિઓ છે તેમને તું જો, એ
 જોનાચ્ચાઈ શિષ્યને કહે છે. અવિવક્ષિત કર્મવાળા છતાં
 મંત્ર યાચ છે. જેમકે તું જો, મૃગ હોડે છે. એ પ્રમ
 બીજી વિભક્તિના અર્થમાં પડેલીનો પ્રત્યય છે. તેનો અ
 આ છે કે શાક્ય વિગેરે સાધુઓ વિદ્યા લીધેલી છે
 સાવધ અનુકાન કરે છે. એવા જુદા જુદા પડેલાને તું
 તેઓએ જેનાવડે સાધુને અધ્યોગ્ય અથરણુ કયું તે
 પ્રમાણે બતાવું, તે કહે છે કે અમે સાધુ છીએ એવું કેદક
 શાક્યાદિ બતાવે ॥ તે વ્યર્થ બતાવે છે. કારણ કે તે
 ઉદ્ધેચન, અગ્નિ વિદ્યાપન, વિગેરે યજ્ઞોચી રવકાય અ
 પરકાય એ બે બેદથી ભિન્ન યજ્ઞોવડે ઉદક કર્મ (પાવ
 દુઃખ દેવું) કરે છે. ઉદકના કર્મ સમારંભ વડે

૨તાંત મેં પૂર્વે સાંભળ્યું તે ઉદકમાં રહેલા પ્રાણીઓ જે
મત્સ્ય વિગેરે જે લયો ૬ તેને પણ પાણીના સમારંભ
નારો હશે છે. અથવા બીજા સંભવ આ છે કે પૂર્વે
ઉદક સાથે આરંભતો બીજા અનેક લયોને અનેક રીતે હજે.

ચંકા—એ કેવી રીતે બાણુનું યાગ્ય છે ?

ઉત્તર—લયો છે. તે અમે પૂર્વે કહી ગયા હોય.

ચંકા—તે કેટલા છે ?

ઉત્તર—લયો અનેક છે.

અહિં આ લયનું ફરી ઉપાસન ઉદકમાં રહેલા
લયો છે તે જણાવવા માટે કર્યું છે તેથી એમ સમજ
એક એક લય તેમાં ઉદકને આપી અસંખ્યાત પ્રજા
છે એ પ્રમાણે તેઓ અપકાયને સમારંભ કરતાં તે ૩
પાણીને તથા પાણીના આશયના વજ્ર લયોને મારનાર
છે. તે બાણુ

હવે આકાશ ઉદક આશિન બિહન્દ્રિય લયોને
છે પણ રહને નહિ, તે બતાવે છે.

ઈદં ચ માત્રુ મો ! જળગારાણં રદ્ધવ મી
તિગાદિગા (ગુ. ૨૬)

અહિં આ રાત્રિનું મહા પીર તેજ પ્રવચન તે જર ન
જે નહીં મિત્ર નહીં અગાધ છે. તેમાં સ્વપુરુષને બ
નું છે કે ઉદકમાં લય છે અને ' ચ . સખ્યો ' .

હે, તેજ પ્રમાણે છે, પણ જે અપવાદ છે, તે કહે છે મિ
પરિમાણ, ઉપભોગ, અને શસ્ત્ર એ નિરુપામાં લે
પણ બીજે સુદાપણું નથી. મૂળમાં 'અ' શબ્દથી
લક્ષણદારનો પરિચ્છેદ છે. હવે જેવી પતિજ્ઞા કરી; તે
નિરુક્તિકાર દ્વારા બતાવે છે

દુધિદ્વા મનેઝ જીવા, સુદુમા તદ્દ વાવરા ય હાં
સુદુમાગ સઘ્યલોળ, વંચેવ ય વાવર વિદ્વાના ॥
અનિઝાયના છવો સૂક્ષ્મ, અને બાદર એમ બે

છે, તેમ

મના પાં

કંગાલ

વાવર નેઝ વિદ્વાના, વચ વિદ્વા વચિણવા વ વ ॥

તેમા પુખ્તો, તથા અપાત્ર વિદ્યાનુ બાજેતું ૩૩
અપરો, તથા હંધનમાં રહેતો બાવરાની કિયાનુ વિદ્યા
બાજેતું, તથા પીજગી, અને ઉગ્રાપત્ર, તથા અપ
પત્રાત્ર વૈપત્ર ચર્ચેત, તથા સુવૈપાત્ર અગ્નિય વ
વિદેરોની ઉપત્ર ચર્ચેત તે અગ્નિ છે તથા બા
અપત્રના રહેતો અપાત્ર વિદ્યાનુ ન અગ્નિ, અને ન
અપી અગ્નિ પદી તે અપત્ર વિદ્યાનુ જે અગ્નિ, તે અપત્ર
કે. ૩ કે. ૩ અગ્નિના કદ (અગ્નિના) અને અપત્ર કે
તે અપત્ર એવ પત્ર કે. ૩ અગ્નિના

જે બહાર અગ્નિનું પોતાનું સ્થાન ચિંતવતા મનુષ્ય-દંત્રમાં
 એવી દીપ, અને જે સમુદ્રમાં વ્યાપાત ન હોય: ત્યારે પંદર
 કર્મ-નૃમિમાં છે, અને વ્યાપાતમાં ફક્ત પાંચ મહાવિદેહમાં
 હોય છે. (ત્યારે ભરત ઈરત્રનમાં જુગલીઆ હોય: ત્યારે
 બહાર અગ્નિકાય ન હોય.) એ શિવાય બાકે બાહર અગ્નિકાય
 હોય. હવે ઉપપાત ચિંતવતા લોકના અસખ્યેય બાગ વર્ગ
 છે. સિદ્ધાન્તમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે. —

उद्वायेणं दोस्तु, उद्दकवाहंसु निरिय लोप तद्दे य
 तेनो अर्थ आ प्रमाणे छे. અહીં દીપ જે સમુદ્રની બાહ
 ર (લંબાઈ) પૂર્વ પશ્ચિમ દક્ષિણ સ્વયંનુરમણ પર્યંત
 સ્થિત (વિસ્તારવાળા) ઉપર અર્ધા લોક પ્રમાણે કમાડ.
 તે જેની વચમાં રહેલા બાહર અગ્નિમાં ઉત્પન્ન થતા તેના
 વ્યપદેશ અગ્નિકાય (નામ) પામે છે. તથા નિર્ધાર લો.
 પ્રમાણ યાગીના આકારમાં રહેલો બાહર અગ્નિમાં ઉત્પન્ન
 રહેલો બાહર અગ્નિકાયનો વ્યપદેશ પામે છે. બીજા બાચ.પ
 આ પ્રમાણે કહે છે, કે તે જેની વચમાં રહેલો એટલે નિર્ધાર
 લોક એવો તત્ત્વ તે નિર્ધાર લોક તત્ત્વ તેમાં રહેલો ઉત્પન્ન
 રવાની ઇન્છાવાળો બાહર અગ્નિનો વ્યપદેશ પામે છે. આ
 વ્યાખ્યાનમાં કમાડની અંદર રહેલોજ લેવો અને તે બંદની
 ઉપર કમાડની વચમાંનો આ કહેવાવડે તેજ આગ્યું છે. તેથી
 તેની વ્યાખ્યાના અભિપ્રાયને અને સમજી શકતા નથી
 (આપું શ્રીકાકર લખે છે.) કમાડની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે.

તથા મગલ સરિસ યાણં, મિલેસ મિસ્તાળ વતિવા
વલેપ સરીરાણ, તથા હુંતિ સરીર મધાયા ॥૧૧॥

જેમ ખાસ નરમયોને રત્ન પોંદાવે છે, તેનાથી મિલે
વતિવા વર્તી મા પ્રયેષ પ્રરેગોમા કમિફરીને ક્રિયાથી (કરના
રથા છે, પણ એકબીજાને અડધીને રથા નથી. (કરેકથી વધ
પ્રયેષ અગર રહે છે.) અને કસાવ નાનું કે
પ્રયે અન્યેઅન્ય નામ થાય છે, માટે આપા મેકડા
છે. જમ આ વડે છે. ૧. વચ્ચાનું પ્રયેષ વનવપનિતા યુગ
વચ્ચે છે; અને જેમ નવનસા ૧. વચ્ચે વનવપનિતા ૭
વચ્ચે છે. જમ વચ્ચે મિત્રોનું થયેલ નવનસા છે, તેમજ
૨૦૦૦ અગર રહેલા રત્ન ૧૨૦૦ ઉપરથી મિલિત છે.
અનુક્રમ, કાગડો અડધો નાચાવડે નાચા ૧૩૬૩ થાયે જ
આ કાગડું મેકેલે ૩૨૫૦ થાયે આગળ છે, તેમજ આગળ અર્ધ
આગળ ૧૩૬૩ થાયે છે.

અહીં મિત્ર મ કુદિયા વદુગદિ વિવંદિ મિ. ૧૨
મિત્ર

વદુગ અરીરાણે તથા કુદિ સરીરા મધાયા ૧૨૬૬૬

જમજ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ અડધે ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩
૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩
૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩ ૧૩૬૩

ની દેવડીનું પણ દાદાંત ચાલે) હવે પ્રત્યેક જીવાનું એક
દેવડીનું જતાવવા કહે છે.

ના વિહ સંઠાણા, દીસંતી ના જીવિયા પસા;
જીવિ ના જીવા, તાલ સરલ નાલિ નરીણં ॥૧૩૩॥

જુદા જુદા સંસ્થાન (આકાર) જેમા છે તે જુદા નસ્થાન
માં પાદડાં દેખાય છે તે એક એક જીવથી અધિષ્ટિત બાણુવાં
ના તાલ સરલ નાળીયેરી વિગેરેના કાળા પણ જીવ
અધિષ્ટિત બાણુવાં, અહીંયાં અનેક જીવનું અધિષ્ટિત પણ
જીવનું નથી, બાકીના બાગેમા અનેક જીવનું અધિષ્ટિત
જીવનું સામર્થ્યથી જતાવેલું બાણુવું, હવે પ્રત્યેક તરૂના જીવ-
નું પરિભ્રમણ જતાવવા કહે છે.

પત્તેયા પજ્જતા, સેઢીર્ણે અસંખ્ય ભાગ મિત્તામે
લોગા સંખ્વપ્પજ્જત્ત, માણ સાહારણાણંતા ॥૧૩૪॥

પ્રત્યેક તરૂ જીવો પર્યાપ્તા હોય, તે સંવર્નિત ચાણુજીવો
કેરેલી લોકની શ્રેણીના અસંખ્યેય ભાગવર્તી આકાશ પ્રદેશની
સાચી બરોણર બાણુવા, અને તે બાદર તેજ રકાય પર્યાપ્તાના
સાચી અસંખ્યાત ગુણા બાણુવા, પણ જે અપર્યાપ્તા પ્રત્યેક
વનસ્પતિ જીવ છે, તે અસંખ્યાત લોકના જેટલા પ્રદેશ
માય, તેટલા બાણુવા, અને તે પણ બાદર અપર્યાપ્તા તેજ
રકાયના જીવ સાચી અસંખ્યાત ગુણા છે. પણ સદૃશ

તંણો કરિસ્તામિ સમુદ્ધાણ, મત્તા મહમં, અ
વિદિત્તા, તં જે ણો કરણ, એસો વરણ, અત્થો વ
એસ અણગારે ત્તિ પવુચઈ (સૂ. ૩૧)

આ સૂત્રનો ૩૮મા સૂત્ર સાથે તથા પહેલાં જિ
સૂત્રો સાથે પ્રથમ કહ્યા મુજબ સંબંધ કહેવો, પૂર્વે
કે ચાતા (મુખ)ના વાંછકો વનરપતિ જાંતુને નિશ્ચયે :
ઉત્પન્ન કરે છે. તેથી તેણે મૂળજ (કર્મ)બંધ પછે થા
દુઃખથી મહત્ત્વ એવા સચાર સાગરમાં જીવોને બનાડે
એણે કાણું ફળ જાણનારો બધા વનરપતિ કાવના છ
દુઃખ દેવાની રીતીથી સર્વથા નિવૃત્ત (દૂર) થવાનું આ
માં ઇચ્છે છે. તે બતાવે છે વનરપતિ કાવને થતી પી
જાણીને હું હવેથી દુઃખ નહીં રહું, અથવા તે વનર
દુઃખ દેવાના કારણ રૂપ જે ઉદન બોદન છે, તેને મન
ચત, કાયાથી નહીં રહે, ન કરાવું, કરનારને બહો ન બા
હવે કેવી રીતે કરીશ, તે બતાવે છે

અર્થાત્ બતાવેલા માગ્યન અનુસરીને સમ્યક્ જિ
માનને સ્વીકારીને બધા પાપના આરંભોનો ત્યાગ કર
યકો, વનરપતિને દુઃખ યાવ, તેવો આરબ નહીં કર
આથી મુક્ત કિયા બતાવી, એથી એમ સૂચવું કે એ
કિયાથીજ એજ યાવ, એમ નહીં પણ જાને જાણવું,
કિયા તે પ્રમાણે કરવી, એ જે પ્રકારે માણુ મળે છે.
છ કે—

માને છે, વિનય નેજા સ વમ છે શાકગાદિ માધુ-અમે પણ વિન-
યમા રહેવા ડીએ, અમ બોલે છે, પણ નેઓ પૃથિવી વિરેર
જીવોનું સ્વરૂપ જાણવા નથી. અને કહ્યું, માને, તોપણ તેજ
આશિન આનંદ કમ્પાની જાનાંદિ આચારના વિકલ્પપણથી
આચાર રહિત છે

પ્રશ્ન એવું સુ કરાય છે કે પોતાને આચાર વિનય
દુન શીલ્પગાદિ હોવા છતાં ન વસવાડ, માને છે. ?

ઉત્તર—પોતાના પ્રશ્ન-અર્થે અભિપ્રાય પ્રમાણે પૂરાં
પર વિચાર કયો વિના અથવા વિચારને અસિદ્ધાત તેજ
છન્દવડે ઉપનીત આરંભના માર્ગમા નવાને અવિનીત છતાં,
પોતાને વિનય છે, અમ માત્ર ૭ ને ૧૧ એટલે વધારે,
ઉપજા તે આરંભમા જાન થયેલા, વિવિધ પરિભ્રમમાં
એક ચિત્તગાદિ બની નવન જાને. જોનાં દુઃખ દેહનાં
કષો કરે છે, આ પ્રમાણે વિવિધ બન મા પેશ્યવડે
ચિત્તગાદિ થું કરે છે ? ૧ ને ૨ છે 'અનનમાનુ' એટલે
સાવધ અનુપાન અનિગરયા ૩-૪ છે, ૧-૨ આ વંશકર્તા
અનુપાનવડે આઠ વડવાન કર્તાને ના ૩-૪ છે, અથવા
એક આરંભ કરે છે ૧ ને ૨ ના ૩-૪ છે, અને તે
વિવિધ નામથી નસાર ૭ વડા રાવડા ને ૩-૪ કરે
તેથી આવે કમં અથવા, અને પણ અનેક વડવાનં દુ. ૪-
૫ને, એટલે છે એવ નિશ્ચયને. ૫ ૧ કરતાં વધારે વડવાને
૭ કરે તે આરંભથી નિશ્ચય થુંકે કોઈ ઉત્તમ દેવ તે
નકરે છે.

